

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการนำเสนอวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้เป็นการกล่าวถึงหลักการ ทฤษฎี ตลอดจนบทความและผลงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสื่อ การสอน และการบริการทางวิชาการในรูปแบบของศูนย์วิชาการโรงเรียนดังต่อไปนี้

2.1 การจัดการประถมศึกษาของโรงเรียนในสังกัดเทศบาล

2.2 ความรู้เกี่ยวกับสื่อการสอน

2.3 ความรู้เกี่ยวกับศูนย์วิชาการ

2.4 รูปแบบการดำเนินงานของศูนย์วิชาการในระดับต่าง ๆ

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6 การสังเคราะห์รูปแบบการดำเนินงานศูนย์วิชาการสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลเมืองพล จังหวัดขอนแก่น

2.1 การจัดการประถมศึกษาของโรงเรียนในสังกัดเทศบาล

เทศบาล เป็นรูปแบบการปกครองตามอำนาจการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ที่มี เจตนารมณ์จะกระจายอำนาจการปกครองตนเองให้แก่ประชาชน ประชัญ และ พหุศักดิ์ (2530) กล่าวว่า เทศบาล เป็นรูปแบบหนึ่งของการปกครองท้องถิ่นที่เกิดจากหลักการ กระจายอำนาจการปกครอง ซึ่งถือว่าสนองตอบต่ออุดมการณ์การปกครองระบอบประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี ในแง่อำนาจอธิปไตยของประชาชน และ พหุชัย (2535) กล่าวว่า การปกครองท้องถิ่น หมายถึง การจัดการบริหารโดยใช้อำนาจอธิปไตยของท้องถิ่นและ จำนวนประชากรภายในเขตพื้นที่นั้นเป็นหลัก ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่า เทศบาล เป็นการ จัดองค์กรท้องถิ่นหรือราชการส่วนท้องถิ่นนั่นเอง

เทศบาลในประเทศไทยจัดตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2476 ทั้งนี้เป็นไปตามพระราชบัญญัติเทศบาล พุทธศักราช 2476 ประกอบด้วย เทศบาลนคร เทศบาลเมือง และเทศบาลตำบล การจัดตั้งเทศบาลให้กระทำโดยการตราเป็นพระราชกฤษฎีกา และท้องที่ใดที่ได้ยกฐานะเป็นเทศบาลแล้วให้ยกเลิกกฎหมายการปกครองท้องที่ตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 เสีย บรรดาอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านตามบทบัญญัติทางกฎหมายดังกล่าว และบรรดาอำนาจหน้าที่ทั้งหมดในเขตเทศบาลนั้น ๆ ให้ถือเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะเทศมนตรีต่อไป (ประทาน, 2535)

ปัจจุบันเทศบาลในประเทศไทยมีจำนวนทั้งสิ้น 134 เทศบาล แบ่งเป็นเทศบาลนคร 1 เทศบาล เทศบาลเมือง 84 เทศบาล และเทศบาลตำบล 49 เทศบาล การแบ่งโครงสร้างและส่วนราชการของเทศบาลไทยมีรายละเอียดดังนี้ (เกษมศักดิ์, 2533)

2.1.1 โครงสร้างและการแบ่งส่วนราชการของเทศบาลไทย

การจัดตั้งเทศบาลขึ้นมาได้มีการพิจารณาองค์ประกอบหลายประการ เช่น สภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น จำนวนประชากร สภาพเศรษฐกิจและสังคม กฎหมายได้แบ่งการปกครองเทศบาลออกเป็น 3 ประเภท คือ

2.1.1.1 เทศบาลนคร ได้แก่ท้องถิ่นที่มีประชากรอาศัยตั้งแต่ 50,000 คนขึ้นไปมีประชากรหนาแน่น เฉลี่ยแล้วไม่ต่ำกว่า 3,000 คน ต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร และมีรายได้พอสมควรแก่การปฏิบัติหน้าที่อันต้องทำตามกฤษฎีกาไว้ในพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496

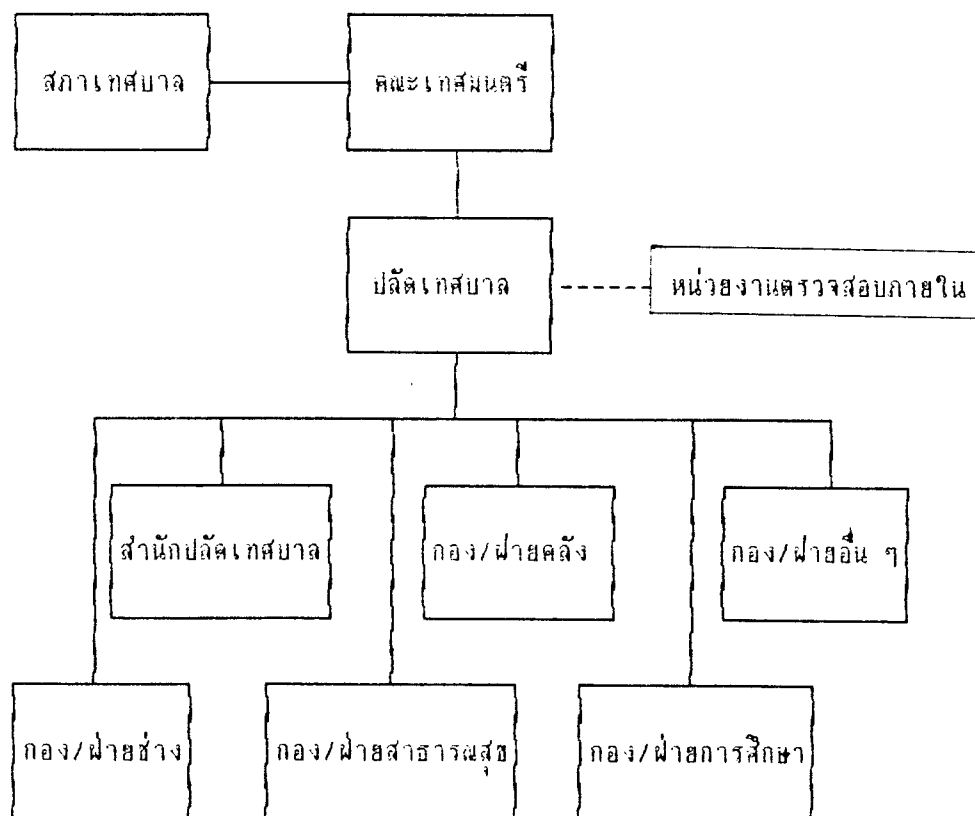
2.1.1.2 เทศบาลเมือง ได้แก่ ท้องถิ่นที่มีประชากรอาศัยตั้งแต่ 10,000 คนขึ้นไป มีประชากรเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 3,000 คน ต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร และมีรายได้พอสมควรแก่การปฏิบัติหน้าที่อันต้องทำตามกฤษฎีกาไว้ในพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496

2.1.1.3 เทศบาลตำบล การจัดตั้งเทศบาลตำบล กฎหมายไม่ได้กำหนดถึงจำนวนและความหนาแน่นของประชากร แต่กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้พิจารณาว่าท้องถิ่นใดสมควรจัดตั้งเป็นเทศบาลได้

พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 ซึ่งใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน กำหนดให้องค์การของเทศบาลมีลักษณะเช่นเดียวกับระบบรัฐสภา ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองประเทศโดยระบบองค์การของเทศบาลที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ฝ่ายบริหารฝ่ายหนึ่ง และฝ่ายนิติบัญญัติอีกฝ่ายหนึ่ง ดังนี้

1) ฝ่ายบริหาร ได้แก่ "คณะกรรมการ" ประกอบด้วยสมาชิกสภาเทศบาล ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งให้เป็นนายกเทศมนตรีและเทศมนตรี โดยความเห็นชอบของสภาเทศบาล ทำหน้าที่บริหารกิจการของเทศบาลให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดไว้ และให้เป็นไปตามงบประมาณประจำปีที่ได้รับอนุมัติจากสภาเทศบาล ภายใต้อำนาจควบคุมของสภาเทศบาล เกือบได้กับคณะรัฐมนตรี

2) ฝ่ายนิติบัญญัติ ได้แก่ "สภาเทศบาล" ประกอบด้วยสมาชิกสภาเทศบาลที่ได้รับการเลือกตั้งจากราษฎรในเขตเทศบาล ดำรงตำแหน่งคราวละ 5 ปี โดยทำหน้าที่ด้านนิติบัญญัติและควบคุมฝ่ายบริหาร เกือบได้กับสภาผู้แทนราษฎร มีหน้าที่กำหนดนโยบายให้การบริการสาธารณะแก่ประชาชนในท้องถิ่น สภาเทศบาลกำหนดการบริหารงานสาธารณะ โดยการอนุมัติงบประมาณประจำปีให้แก่ฝ่ายบริหาร เพื่อไปปฏิบัติหน้าที่ นอกจากนี้สภาเทศบาลยังมีอำนาจควบคุมการบริหารงานของฝ่ายบริหารอีกด้วย

แผนภูมิที่ 1 แสดงการแบ่งส่วนราชการของเทศบาลไทยในปัจจุบัน

เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของเทศบาล จะเห็นว่า เทศบาลมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 มาตรา 50 (6) ที่ระบุไว้ว่าให้เทศบาลมีหน้าที่จัดการศึกษาอบรมแก่ราษฎร (การศึกษาท้องถิ่น, 2533) เพื่อให้ราษฎรได้รับการศึกษาอบรมอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับก่อนและระดับประถมศึกษา ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีคุณภาพสำหรับประเทศชาติ การจัดการศึกษาของเทศบาลนั้น นอกจากจะสามารถจัดได้ตามอำนาจหน้าที่ที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวแล้ว ยังสามารถจัดได้ตามอำนาจหน้าที่ในพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2523 มาตรา 9 ที่ได้ระบุเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของเทศบาลในการจัดการศึกษาด้วย

การจัดการศึกษาของเทศบาลครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียน เพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษาของเทศบาลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รัฐบาลกลางได้กำหนดให้หน่วยบริหารราชการส่วนกลาง มีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของหน่วยบริหารราชการส่วนท้องถิ่น (กรุงเทพมหานคร, เทศบาลและเมืองพัทยา) ให้เป็นผู้รับผิดชอบจัดการศึกษาโดยตรง โดยมีหน่วยบริหารราชการส่วนกลางดังต่อไปนี้กำกับ ดูแล คือ (อนุสรณ์และคณะ, 2530)

1) กระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการจัดการศึกษาของเทศบาลในด้านธุรการเกี่ยวกับนโยบาย และการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามนโยบายและเป้าหมาย โดยมอบให้สำนักงานการศึกษาท้องถิ่น (สศท.) กรมการปกครอง เป็นหน่วยงานกำกับดูแลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของเทศบาลทั่วราชอาณาจักร นอกจากนี้ ยังมีหน้าที่จัดสรรงบประมาณจากเงินอุดหนุนของรัฐบาลกลาง เพื่อสนับสนุนงานการจัดการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ให้แก่เทศบาล และเป็นหน่วยงานกลางในการประสานกับหน่วยราชการหรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องในด้านการจัดการศึกษา นอกจากนี้ ยังให้คำแนะนำและช่วยเหลือ ตลอดจนแก้ปัญหาและอุปสรรคข้อขัดข้องต่าง ๆ สำหรับเทศบาลในการจัดการศึกษาที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทย

2) กระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่ควบคุมดูแลและรับผิดชอบงานส่งเสริมงานวิชาการ และมาตรฐานการศึกษาของเทศบาล พิจารณาดำเนินการเกี่ยวกับคุณวุฒิครู ส่งเสริมคุณภาพการศึกษา การกำหนดหลักสูตรและแบบเรียน คู่มือครู แนวการสอน ระเบียบการวัด

ประเมินผล และการนิเทศการศึกษา ตลอดทั้งงานอื่น ๆ ที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกระทรวง ศึกษาธิการ

3) คณะกรรมการนันทนาการเทศบาล (ก.ท.) มีหน้าที่ส่งเสริมและวางนโยบาย ด้านการบริหารงานบุคคล เช่น การบรรจุแต่งตั้ง การโอนย้าย การกำหนดตำแหน่ง และการรักษาวินัยของพนักงานครูเทศบาล

เพื่อให้การจัดการศึกษาของเทศบาลดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิ ผลอย่างแท้จริง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (ศึกษาท้องถิ่น, อ้างแล้ว) จึงได้ กำหนดแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมการศึกษาเทศบาลไว้ดังนี้

1) เร่งพัฒนานักงานครูเทศบาลให้มีความรู้ความเข้าใจและทักษะในกระบวนการ เรียนการสอนตามหลักสูตร รวมทั้งให้มีความรู้ความสามารถในการผลิตสื่อและอุปกรณ์การ สอน โดยเน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ และให้สามารถเลือกใช้สื่อการ เรียนการสอน พร้อมทั้งอุปกรณ์ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาตามหลักสูตร

2) เร่งพัฒนาคุณภาพของบุคลากรทางการศึกษาที่ทำหน้าที่ดูแลเด็กในวัยก่อนการ ประถมศึกษาให้มีความรู้และความเข้าใจ ตลอดจนเกิดทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนสำหรับเด็กก่อนวัยประถมศึกษาตามหลักวิชาการ

3) เร่งพัฒนาบุคลากรที่ทำหน้าที่ด้านการศึกษา การวางแผน การนิเทศการศึกษา การตรวจสอบและวัดประเมินผลทางการศึกษา ได้แก่ โครงการอบรมกลุ่มวิชาการ โครงการ อบรมเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเด็กและเยาวชน และโครงการฝึกอบรมและ สัมมนานักบริหารการศึกษา

2.1.2 หลักและวิธีการจัดการศึกษาท้องถิ่น

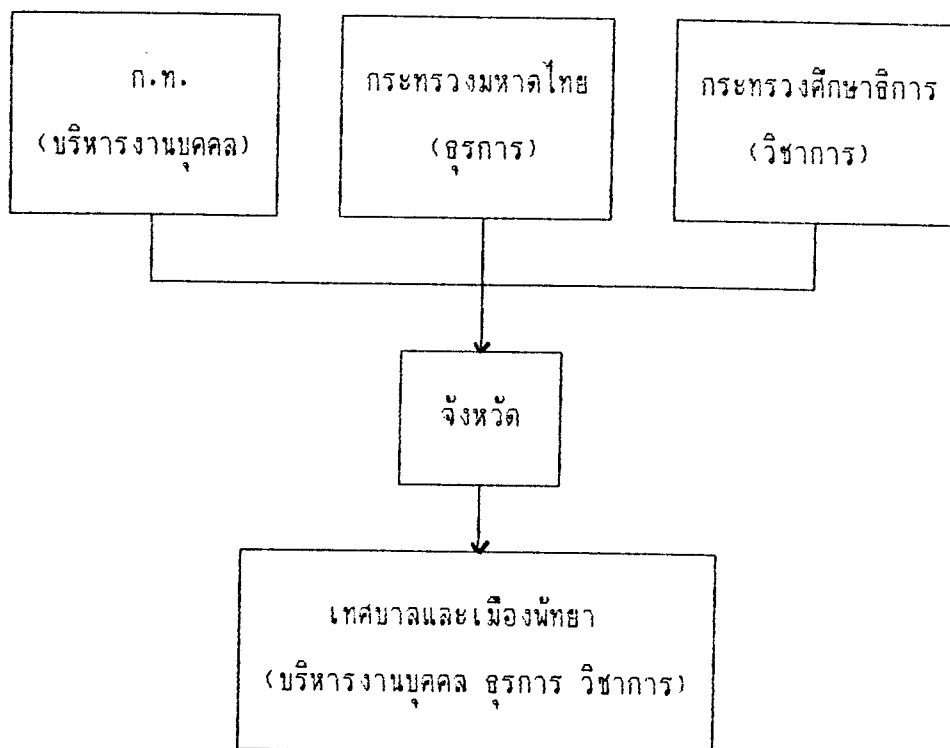
อาจกล่าวได้ว่า การจัดการศึกษาท้องถิ่นในปัจจุบันได้ยึดถือหลักการเดียวกันกับที่ รัฐบาลได้ใช้ในการกำหนดนโยบายกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาประชาบาลให้ท้องถิ่น จัดทำ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

2.1.2.1 หลักการกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาท้องถิ่น ซึ่งแต่เดิมได้ รวมอำนาจไว้ในราชการส่วนกลาง ให้ไปอยู่กับราชการส่วนท้องถิ่น

2.1.2.2 หลักการมอบภาระหน้าที่ในการจัดการศึกษาท้องถิ่น ให้อยู่ในความ รับผิดชอบของท้องถิ่นและประชาชน ดังที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงวาง รากฐานการประถมศึกษาไว้แต่เดิม และเช่นที่นานาอารยประเทศจัดทำอยู่

2.1.2.3 หลักการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาท้องถิ่น รัฐบาลจะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องก็เฉพาะในสิ่งที่ท้องถิ่นและประชาชนยังช่วยตัวเองไม่ได้

หลักการดังกล่าว เป็นหลักการอย่างกว้าง ๆ ซึ่งได้ใช้เป็นแนวทางในการบริหารการศึกษาของท้องถิ่นสืบมา

แผนภูมิที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลางกับท้องถิ่นในการจัดการศึกษา

2.1.3 การบริหารการศึกษาของเทศบาลและเมืองพัทยา

2.1.3.1 กระบวนการบริหารการศึกษา เนื่องจากรัฐบาลได้มอบหมายเรื่อง การจัดการประถมศึกษาให้หน่วยการปกครองท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการดังกล่าวแล้ว เทศบาล และเมืองพัทยา จึงต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาในเขตของตนอย่าง เต็มที่ โดยถือปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักการและนโยบายดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ความ รับผิดชอบของเทศบาลและเมืองพัทยาในเรื่องนี้อาจสรุปได้ดังนี้

- 1) มีหน้าที่จัดการประถมศึกษา
- 2) จัดให้เด็กที่มีอายุถึงเกณฑ์ในเขตเทศบาลได้เข้าโรงเรียนอย่างทั่วถึง

3) เป็นผู้จัดตั้งและดำรงโรงเรียนเทศบาล

4) ควบคุมและบริหารโรงเรียนเทศบาลในเขตของตน

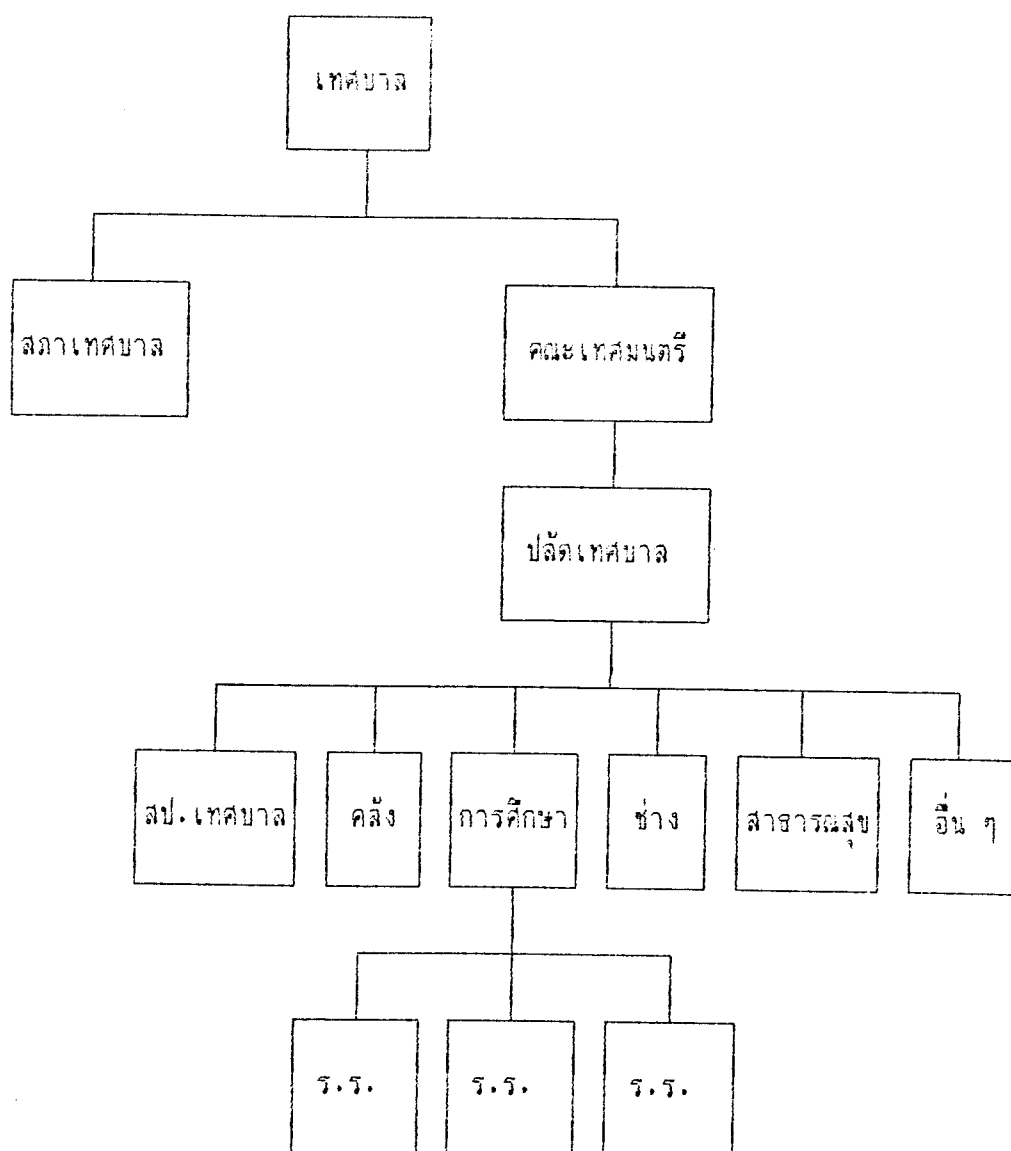
เกี่ยวกับเรื่องการจัดการศึกษาในเขตเทศบาลและเมืองนัทยานี้ เทศบาลและเมืองนัทยาเป็นผู้บริหารและดำเนินการโดยตรง โดยที่กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงศึกษาธิการมิได้เข้าไปเกี่ยวข้องในรายละเอียดของการปฏิบัติ นอกจากการส่งเสริมและสนับสนุนให้เทศบาลและเมืองนัทยาดำเนินการได้โดยเรียบร้อยและบรรลุผลดียิ่งขึ้น ฉะนั้นเทศบาลและเมืองนัทยา จึงมีอำนาจที่จะใช้ดุลยพินิจและตัดสินใจดำเนินการในเรื่องใด ๆ ได้อย่างเต็มที่ตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในกฎหมายได้

2.1.3.2 เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานการศึกษาท้องถิ่นในระดับเทศบาลและเมืองนัทยา ประกอบด้วย

1) นักบริหารการศึกษา โดยปกติสายงานของฝ่ายต่าง ๆ ในสังกัดเทศบาลนี้ ก่อนที่งานต่าง ๆ จะถึงขั้นการตัดสินใจของนายกเทศมนตรี จะต้องผ่านการพิจารณาของหัวหน้าฝ่ายที่เกี่ยวข้องและปลัดเทศบาลตามลำดับเสียก่อน ในกรณีเมืองนัทยาก็เช่นกัน งานทุกอย่างก่อนที่จะเสนอปลัดเมืองนัทยา ซึ่งเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร ก็จำเป็นจะต้องผ่านการพิจารณาของหัวหน้าฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และรองปลัดเมืองนัทยาตามลำดับ

สำหรับงานการศึกษานั้น ผู้อำนวยการกอง หัวหน้ากอง/ฝ่าย การศึกษา ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการและรับผิดชอบนั้น จึงมีความสำคัญในฐานะผู้รับผิดชอบรองจากปลัดเทศบาลและนายกเทศมนตรีในกรณีของเทศบาล หรือรับผิดชอบงานรองจากปลัดเมืองนัทยาและนายกเมืองนัทยาในกรณีของเมืองนัทยา

2) คณะกรรมการพนักงานเทศบาล (อ.ก.ท.) มีหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของเทศบาล

แนวมุมที่ 3 โครงสร้างการบริหารการศึกษาของเทศบาล

2.1.4 กระบวนการไทยกับการศึกษาท้องถิ่น

การปกครองท้องถิ่นตามหลักนานาอารยประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย หน่วยการปกครองท้องถิ่นจะต้องรับผิดชอบต่อการบริหารงานทุก ๆ ด้าน นอกเว้นงานด้านการป้องกันประเทศ (หรือการทหาร) และงานด้านการต่างประเทศเท่านั้นที่เป็นหน้าที่ของรัฐบาลกลาง นอกจากนี้ การบริหารงานอื่น ๆ จะอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยการปกครองท้องถิ่นทั้งสิ้น งานการจัดการศึกษาก็เช่นกันถือเป็นหน้าที่หนึ่งของหน่วยการปกครองท้องถิ่นจะต้องดำเนินการ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนเจ้าหน้าที่บริหารและฝ่ายเจ้าหน้าที่ของท้องถิ่นมีประสบการณ์และได้เรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของท้องถิ่นเป็นอย่างดี

ดีด้วย

กระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่ตามกฎหมายประการหนึ่ง คือ ดูแล ส่งเสริม และ สนับสนุนการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นในทุกรูปแบบ สำหรับเรื่องการศึกษาของท้องถิ่น ก็เช่นกัน เมื่อรัฐบาลได้มอบให้เทศบาลและเมืองพัทยาเป็นผู้จัดการศึกษาระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับ กระทรวงมหาดไทยก็ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางประสานงาน ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนการปฏิบัติงาน ด้านการศึกษาของเทศบาลและเมืองพัทยา ในด้าน อุดมการณ์และนโยบายตามกฎหมายเท่านั้น ซึ่งนโยบายของกระทรวงมหาดไทยเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

1) เร่งรัดและส่งเสริม ตลอดจนสนับสนุนการขยายการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษาอบรม และการให้บริการเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กที่ถูกละเลยให้กว้างขวางออกไปในทุกท้องถิ่น ทั้งนี้โดยถือว่าหน้าที่ที่ประชาชนมีความยากจนและมีปัญหาสุขภาพอนามัยของเด็กเป็นพื้นที่เป้าหมายที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรก

2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กในวัยเรียน ได้เข้าเรียนตามหลักสูตรการศึกษาภาคบังคับอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะเด็กยากจนในแหล่งเสื่อมโทรม

3) ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบโรงเรียน สำหรับเด็กและเยาวชนที่พ้นการศึกษาภาคบังคับและไม่ได้เรียนต่อ โดยเฉพาะในเรื่องการแนะแนวอาชีพ การฝึก อบรมวิชาชีพ และการพัฒนาฝีมือแรงงานให้เหมาะสมกับสภาพท้องที่ตลาดแรงงานและความ ต้องการในการประกอบอาชีพของเด็กและเยาวชน

2.1.5 สำนักงานการศึกษาท้องถิ่นกับการจัดการศึกษาของเทศบาล

สำนักงานการศึกษาท้องถิ่น เป็นหน่วยงานหนึ่งในสังกัดกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย มีฐานะเทียบเท่ากอง และมีหน้าที่กำกับดูแลการจัดการศึกษาของเทศบาลและเมืองพัทยา โดยมีกองการศึกษาเทศบาลและเมืองพัทยาดูแลรับผิดชอบบริหารการศึกษาให้เป็นไปตามนโยบาย สำนักงานการศึกษาท้องถิ่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้กำหนดนโยบายเน้นหนักประจำปี 2536 ให้กองการศึกษาเทศบาลและเมืองพัทยาได้ถือปฏิบัติในการจัดการศึกษาดังนี้ (การศึกษาเทศบาลเมืองขอนแก่น, 2536)

นโยบาย

ดำเนินการปรับปรุงคุณภาพและขยายบริการการศึกษาของท้องถิ่น ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนทุกรูปแบบ เพื่อตอบสนองความต้องการ พัฒนาคุณภาพชีวิต และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งการสร้างวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นกับประชาชนทุกกลุ่มอายุในเขตเทศบาลและเมืองพัทยา

แนวทางปฏิบัติ/วิธีปฏิบัติ

- 1) ปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่น ๆ ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน เพื่อปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้องให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของแต่ละท้องถิ่น โดยเน้นการให้ความรู้ ทักษะ สร้างคุณธรรม จริยธรรม ความสามารถในการคิดวิเคราะห์แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอย่างสงบสุขในสังคม
- 2) ปรับปรุงระบบการนิเทศการเรียนการสอนทั้งภายในและภายนอก รวมทั้งการติดตามและประเมินผล
- 3) พัฒนาคุณภาพการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กก่อนประถมศึกษา เพื่อให้เกิดความพร้อมทางร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ สังคม และความพร้อมที่จะเข้ารับการศึกษาระดับชั้นพื้นฐาน
- 4) ขยายบริการทางการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา และการศึกษาระดับชั้นพื้นฐานอื่น ๆ ทั้งในและนอกระบบโรงเรียนให้แก่ผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมภายในเขตเมือง
- 5) สนับสนุนให้เทศบาลและเมืองพัทยามีบทบาทในการบริการ หรือร่วมให้บริการเกี่ยวกับการศึกษาแก่ผู้ด้อยความสามารถหรือมีความผิดปกติทางร่างกาย สมอง และจิตใจ
- 6) ให้เทศบาลและเมืองพัทยายกย่องและยกย่องระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกรูปแบบทั้งในและนอกระบบโรงเรียนตามความจำเป็น และความต้องการของประชาชนในพื้นที่
- 7) สนับสนุนและเร่งรัดให้เทศบาลและเมืองพัทยายกย่องโอกาสทางการศึกษาเพื่อเป็นการยกย่องระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมุ่งเน้นผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นอันดับแรก
- 8) เร่งรัดพัฒนาคุณภาพการขยายโอกาสทางการศึกษา โดยการวางแผนทางด้านบริหารบุคคล งบประมาณ วิชาการ ประชาสัมพันธ์ และอื่น ๆ

9) ให้เทศบาลและเมืองนันทยาดำเนินการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครองและประชาชน เห็นความสำคัญของการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น

10) สนับสนุนและส่งเสริมให้เทศบาลและเมืองนันทยา จัดให้มีสถานที่เพื่อกีฬาและ นันทนาการ อุปกรณ์กีฬา และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นการบริการแก่นักเรียน เยาวชน และประชาชนในอันที่จะพัฒนาร่างกาย จิตใจ สติปัญญา รวมทั้งเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็น ประโยชน์ และหันเหไปจากอบายมุข

11) ส่งเสริมให้มีการฝึกสอนและจัดการแข่งขัน เพื่อพัฒนาทางด้านทักษะการกีฬา และยกระดับมาตรฐานการเล่นกีฬาให้สูงขึ้น

12) สนับสนุนให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแข่งขันกีฬานำไปสู่อาชีพ ทางการกีฬา

13) ให้ความรู้ความเข้าใจและปลูกฝังค่านิยม สร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับประชาธิปไตย ในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ให้แก่เด็ก เยาวชนและประชาชนอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง โดยการสอดแทรกในหลักสูตรการศึกษาและ กิจกรรมอื่น ๆ

14) ส่งเสริมให้พ่อแม่ ผู้ปกครองมีความรู้และพฤติกรรมที่ถูกต้องในเรื่องโภชนาการ การอบรมเลี้ยงดู โดยเน้นให้ครอบครัวและชุมชนมีบทบาทในการปลูกฝังค่านิยม และทัศนคติ ที่สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตในสังคมแต่ละท้องถิ่น

15) ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มเยาวชน กลุ่มสนใจ และการจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาเยาวชนให้มีความรู้ความสามารถ ในการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต และ สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในอนาคตได้อย่างเหมาะสม

16) ส่งเสริมให้มีการพัฒนาจิตใจในรูปแบบต่าง ๆ โดยเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

17) ใช้การศึกษาเป็นสื่อและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็ก เยาวชน และประชาชน เช่น การจัดนิทรรศการ การให้ความรู้ความเข้าใจ การจัดอบรม การรณรงค์ และกิจกรรมต่าง ๆ โดยผ่านเครื่องมือสื่อสารทุกชนิด

การจัดการศึกษาของเทศบาล มีรูปแบบและโครงสร้างการบริหารที่ประกอบด้วย กระทรวง ทบวง กรม ที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบกำกับดูแล ดังได้กล่าวแล้ว ฉะนั้น การจัดการ

การศึกษาของเทศบาล จึงเป็นการกระจายอำนาจการปกครอง และสนองตอบกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น ในอันที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง โดยประชาชนในท้องถิ่นจะได้รับการดูแลเอาใจใส่จากหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น คือ เทศบาล และเมืองพัทยาอย่างใกล้ชิด อันจะเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลกลางต่อการบริหารประเทศ เพื่อความอยู่ดีกินดีของประชาชนในชาติต่อไป

2.2 ความรู้เกี่ยวกับสื่อการสอน

2.2.1 ความหมายของสื่อการสอน

สันทัตและนิมน์ใจ (2524) ได้กล่าวถึงความหมายของสื่อการสอนไว้ว่า สื่อการสอน หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่ใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางสำหรับช่วยถ่ายทอด หรือนำความรู้ ประสบการณ์ไปสู่ผู้เรียนและทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

สมชาย (2530) ได้ให้ความหมายของสื่อการสอนไว้ว่า สื่อการสอน หมายถึง วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ คน สถานที่ และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ถูกนำมาใช้เป็นตัวกลางระหว่างครูกับนักเรียน เพื่อช่วยเป็นพาหนะนำสารของครูไปสู่ผู้เรียนตามครรลองของกระบวนการเรียนการสอนที่ถูกต้อง ซึ่งเน้นกระบวนการสองทาง คือ จากครูไปสู่ผู้เรียน และจากนักเรียนกลับมายังครู และเมื่อกล่าวถึงสื่อการสอน ความเข้าใจของบุคคลทั่วไป หมายถึง อุปกรณ์การสอนนั่นเอง แต่แท้ที่จริงแล้วสื่อการสอนมิได้จำกัดวงอยู่เพียงวัสดุอุปกรณ์เท่านั้น แต่หมายรวมถึง คน สถานที่ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งอาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า อะไรก็ตามที่นำมาใช้เป็นพาหนะนำสารของครูไปสู่ผู้เรียนได้ ก็ถือว่าเป็นสื่อการสอนได้ทั้งนั้น

ด้านนักวิชาการและนักการศึกษาชาวต่างประเทศ Louis Shores (อ้างถึงใน สันทัตและนิมน์ใจ, 2524) ได้กล่าวถึงความหมายของสื่อการสอนว่า สื่อการสอน เป็นเครื่องมือที่ช่วยสื่อความหมายซึ่งจัดโดยครูและนักเรียนเพื่อเสริมการเรียนรู้ เครื่องมือการสอนทุกชนิดจัดเป็นสื่อการสอน อาทิ หนังสือ โสตทัศนวัสดุ เช่น ฟิล์มสตริป สไลด์ แผ่นที่ เทปบันทึกเสียง แผ่นเสียง ของจริง และทรัพยากรจากชุมชน เป็นต้น

G. Terry Page and I. B. Thomas (อ้างถึงใน ยุนิน, 2531) กล่าวว่า สื่อการสอน คือ เครื่องมือทางกายภาพของเทคโนโลยีทางการศึกษา หรือเทคโนโลยีทาง

การเรียนการสอน อันประกอบด้วยสิ่งพิมพ์ ฟิล์ม เทป และเครื่องบันทึกซึ่งนำมาใช้โดยเฉพาะ เพื่อส่งเสริมให้ระบบการเรียนการสอนเป็นไปอย่างสมบูรณ์และกว้างขวาง

และเมื่อพิจารณาความหมายของสื่อการสอนของนักการศึกษาทั้งไทยและต่างประเทศ แล้ว พอสรุปความหมายของสื่อการสอน (Instructional Media) ได้ว่า สื่อการสอน หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่ครูจะสามารถใช้ในการสื่อความหมายและส่งสารไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างเข้าใจ สื่อการสอนอาจเป็นได้ทั้ง วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ กระบวนการ และวิธีการ หรือแม้กระทั่งสิ่งที่ถือได้ว่าเป็นชีวภาพ เช่น มนุษย์ สัตว์ โดยสิ่งเหล่านี้จะถูกส่งเข้าสู่ระบบการเรียนรู้ของมนุษย์จนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในที่สุด

2.2.2 บทบาทและความสำคัญของสื่อการสอน

โดยที่สื่อการสอนมีความสำคัญต่อการสอนของครู และเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างง่ายตายนแก่นักเรียน ในฐานะที่สื่อการสอนจะช่วยให้สิ่งที่เป็นนามธรรม กลายมาเป็นสิ่งที่ป็นรูปธรรม และสิ่งที่อยู่ไกลตัวให้ใกล้ตัวซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจ ในบทเรียนยิ่งขึ้น ชัยยงค์ (2523) ได้กล่าวถึงความจำเป็นและบทบาทของสื่อการสอน ไว้ว่า สื่อการสอน มีความจำเป็นต่อการเรียนการสอน ในฐานะตัวกลางที่จะช่วยในการ เปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ดังนี้

- 1) การเพิ่มจำนวนนักเรียน สื่อการสอนมีความสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการสอนเพื่อให้เพียงพอแก่ความต้องการของผู้เรียน
- 2) สื่อการสอนช่วยแก้ปัญหาพื้นฐานหรือภูมิหลังของนักเรียนที่แตกต่างกัน
- 3) สื่อการสอนช่วยให้ครูสอนได้ดีขึ้น และช่วยทำให้การสอนของครูบรรลุเป้าหมาย

- 4) สื่อการสอนสำเร็จรูปช่วยให้นักเรียนที่อยู่ในสภาพเสียเปรียบหรือยากไร้ สามารถเรียนได้ทัดเทียมกับผู้ที่มิฐานะดีกว่า

ในขณะที่ ยูนิ (อ้างแล้ว) กล่าวว่า เทคโนโลยีทางการศึกษาเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ครูจึงต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาวะของการเปลี่ยนแปลงนั้น สมัยก่อนครูอาจสอนโดยใช้ชอล์กกับกระดานดำ แต่ปัจจุบันมีสื่อการเรียนการสอนมากมายที่จะทำให้การสอนของครูมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ด้าน Erickson (อ้างถึงใน ชัยยงค์, 2523) ได้สรุปบทบาทและความสำคัญของการสอนไว้ดังนี้

- 1) ช่วยจัดและเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ของนักเรียน
- 2) ช่วยครูสอนเนื้อหาวิชาที่มีความหมายต่อชีวิตของเด็ก
- 3) ช่วยครูแนะนำและกำกับนักเรียนให้มีปฏิริยาสัมพันธ์ในทางที่พึงปรารถนาโดย

ใช้สื่อต่าง ๆ

- 4) ช่วยนักเรียนให้สามารถประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ที่แตกต่างกันออกไปตามเนื้อหาวิชา

- 5) ช่วยให้ครูสามารถสอนได้รวดเร็วและถูกต้องมากขึ้น

Osale (อ้างถึงใน ประเสริฐ, 2531) ได้กล่าวถึงคุณค่าของการสอนไว้พอสรุปได้ว่า

- 1) ให้แรงจูงใจสูงในการเรียนรู้ แรงจูงใจและความต้องการในการเรียนรู้เป็นส่วนสำคัญของการสอนที่มีความหมาย สื่อการสอนสามารถเพิ่มแรงจูงใจให้กับเด็กได้มาก
- 2) กระตุ้นให้นักเรียนแสดงความสามารถต่าง ๆ ที่มีอยู่การใช้สื่อทัศนวัสดุอย่างมีระบบจะช่วยให้เนื้อหาวิชากระจำแจ้ง กระตุ้นให้นักเรียนอยากเรียน
- 3) ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน นักเรียนมีความรู้สึกที่ตนเองได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องด้วยเป็นอย่างมาก เช่น การเอาใจจดจ่อ มีการอภิปรายร่วมกัน จดบันทึกจากการสังเกตด้วยสำนวนภาษาของตนเอง
- 4) เป็นตัวเสริมแรงให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม รางวัลที่ดีที่สุดก็คือ สิ่งที่คุณเรียนค้นพบด้วยตนเอง ซึ่งนักเรียนจะบรรลุตัวเสริมแรงนี้เมื่อค้นพบวิธีที่เราจะทำอย่างไรจึงจะดีที่สุด
- 5) ให้ประสบการณ์แก่ผู้เรียนอย่างกว้างขวาง สิ่งสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาความคิดรวบยอด (Concept) ก็คือ ความสามารถในการสรุปรวมความสามารถในการประยุกต์ความรู้หนึ่งไปสู่สถานการณ์ใหม่ แต่นักเรียนจะไม่สามารถเพิ่มพูนความสามารถจนกว่าจะได้พบกับประสบการณ์ใหม่อย่างกว้างขวาง
- 6) มีแบบแผนแน่นอนและช่วยให้นักเรียนคิดต่อไปได้
- 7) ปรับปรุงให้วัสดุการสอนอื่นๆ เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

และจากทัศนะของผู้รู้ทั้งหลายที่ได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของสื่อดังที่กล่าวมาแล้วพอจะสรุปได้ดังนี้

- 1) สื่อการสอน จะมีความสำคัญและเพิ่มประสิทธิภาพในการสอนของครูเนื่องจากประหยัดเวลาในการสอน
- 2) ในกรณีที่นักเรียนมีความสามารถแตกต่างกัน สื่อการสอนจะช่วยให้ช่องว่างระหว่างนักเรียนทั้งสองฝ่ายแคบเข้า เนื่องจากสื่อการสอนสามารถทำให้สิ่งที่เป็นนามธรรมสู่สิ่งที่เป็นรูปธรรม อันจะทำให้เกิดความเข้าใจดีขึ้น
- 3) ก่อให้เกิดความสนใจในบทเรียนไม่เรียบเหว แต่สนุกสนานและท้าทายความสามารถของผู้เรียน
- 4) สร้างเจตคติในทางที่ดีแก่นักเรียน เพราะเมื่อการเรียนสนุกสนานไม่เคร่งเครียดผู้เรียนก็พร้อมที่จะรับข้อมูลข่าวสารที่ส่งจากครูได้เป็นอย่างดี เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกันระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน
- 5) สื่อการสอนจะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้

2.3 ความรู้เกี่ยวกับศูนย์วิชาการ

2.3.1 ความเป็นมาของศูนย์วิชาการในประเทศไทย

สุเวช (อ้างถึงใน ประเสริฐ, 2531) ได้กล่าวถึง ความเป็นมาของศูนย์วิชาการในประเทศไทยไว้ดังนี้

พ.ศ. 2501 ได้มีการจัดตั้งศูนย์วิชาการระดับเขตการศึกษาขึ้นที่เขตการศึกษา 10 จังหวัดอุบลราชธานี และต่อมาในปี พ.ศ. 2502 ก็ได้มีการจัดตั้งเพิ่มขึ้นอีก 2 แห่ง ที่เขตการศึกษา 6 จังหวัดธนบุรีและเขตการศึกษา 8 จังหวัดเชียงใหม่

พ.ศ. 2504 กรมสามัญศึกษาได้จัดตั้งศูนย์วิชาการพญาไทขึ้นตามโครงการปรับปรุงการศึกษา ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณโรงเรียนพญาไท กรุงเทพมหานคร การจัดตั้งศูนย์วิชาการพญาไทขึ้นนี้ มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อที่จะให้สถานที่รวบรวมอุปกรณ์การเรียนการสอนเพื่อช่วยครูในการพัฒนาการสอนตามหลักสูตร ในการดำเนินการจัดตั้งศูนย์วิชาการพญาไทนี้เริ่มแรกจัดตั้งแผนกวิจัยและเผยแพร่ขึ้น ศูนย์วิชาการพญาไทเป็นศูนย์วิชาการที่ค่อนข้างสมบูรณ์แห่ง

แรกของประเทศไทย

ในปีเดียวกัน กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำโครงการจัดตั้งศูนย์วัสดุการศึกษา (Education Materials Center) ขึ้น เป็นโครงการโดยความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา โดยทางรัฐบาลไทยให้เงินสมทบสร้างอาคารที่ทำการศูนย์ ส่วนองค์การบริหารวิเทศกิจสหรัฐอเมริกา (USOM) รับผิดชอบช่วยเหลือด้านอุปกรณ์ ตลอดจนจัดหาผู้เชี่ยวชาญมาให้คำแนะนำในการจัดตั้งและดำเนินการ ในเดือนพฤศจิกายน 2505 ได้มีการเซ็นสัญญาก่อสร้างอาคารศูนย์วัสดุการศึกษา และได้ก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2506 เปิดให้ใช้บริการในเดือนตุลาคมในปีเดียวกัน

ในปี พ.ศ. 2515 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดตั้งศูนย์เทคโนโลยีขึ้น เพื่อให้บริการด้านเทคโนโลยีแก่สถานศึกษาต่าง ๆ โดยได้จัดดำเนินการในด้านวิทยุศึกษา วิทยุโรงเรียน วิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษา งานวารสารและเอกสารต่าง ๆ

ในปี พ.ศ. 2526 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้จัดทำโครงการทดลองศูนย์วิชาการเคลื่อนที่ เพื่อขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลญี่ปุ่น ในวงเงินประมาณ 5 ล้านบาท และได้มีการลงนามในความตกลงความช่วยเหลือระหว่างรัฐบาลไทย-ญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2526 ณ กระทรวงการต่างประเทศ และต่อมาในวันที่ 11 มกราคม 2527 ได้มีการรับมอบรถจำนวน 14 คัน พร้อมวัสดุอุปกรณ์ติดตั้งภายในรถแต่ละคัน ได้แก่ เครื่องฉายภาพยนตร์ 16 ม.ม. พร้อมลำโพงและจอเครื่องฉายสไลด์ 35 ม.ม. เครื่องบันทึกเสียง เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ เครื่องกำเนิดไฟฟ้า โต๊ะวางอุปกรณ์ และกล่องใส่ฟิล์มภาพยนตร์ เพื่อให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติส่งมอบให้แก่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดใน 14 จังหวัด 12 เขตการศึกษา ได้แก่ จังหวัด นครปฐม ยะลา กระบี่ สุราษฎร์ธานี เพชรบุรี ลพบุรี พิจิตร เชียงราย แม่ฮ่องสอน ชอนแก่น อุบลราชธานี นครราชสีมา สุรินทร์ และชลบุรี ทั้งนี้เพื่อให้สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดที่ได้รับมอบ ได้นำไปดำเนินการจัดศูนย์วิชาการเคลื่อนที่ออกปฏิบัติการในท้องที่กลุ่มเป้าหมายตามแผนงานและโครงการที่ได้วางไว้และในงบประมาณต่อ ๆ มาสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ก็ได้ให้การสนับสนุนการดำเนินการจัดศูนย์วิชาการเคลื่อนที่ขึ้นในสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดและสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอในอีกหลายแห่งที่มีความพร้อมและมีรถยนต์

ในปีงบประมาณ 2527 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้จัดให้โครงการพัฒนารูปแบบการปรับปรุงคุณภาพการประถมศึกษา (จังหวัดปัตตานีและศรีสะเกษ) เพื่อให้เป็นโครงการนำร่องสำหรับโครงการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา โดยใช้เงินเอ็มจากธนาคารโลกที่เหลือใน คพศ.4 เป็นเงินประมาณ 26.9 ล้านบาท และเงินงบประมาณของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เป็นเงิน ประมาณ 10 ล้านบาท รวมทั้งสิ้น ประมาณ 36.9 ล้านบาท ในการดำเนินงานโครงการนี้

โครงการพัฒนารูปแบบการปรับปรุงคุณภาพการประถมศึกษา (จังหวัดปัตตานีและศรีสะเกษ) มีแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา โดยใช้กลุ่มโรงเรียนเป็นฐานสามารถจะดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเสียค่าใช้จ่ายไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับระหว่างกลุ่มโรงเรียนกับโรงเรียน ทั้งนี้โดยดำเนินการในรูปของศูนย์วิชาการ ซึ่งจัดตั้งศูนย์วิชาการขึ้น 2 ระดับ คือ ศูนย์วิชาการจังหวัดจังหวัดละ 1 ศูนย์ และศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนกลุ่มโรงเรียนละ 1 ศูนย์ โดยศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนจะเป็นที่รวมของอุปกรณ์และสื่อการเรียน และประสานงานผ่านศูนย์วิชาการจังหวัด ซึ่งทำหน้าที่ผลิตซ่อมแซมสื่อการเรียนการสอนตลอดจนให้การอบรมสัมมนาเป็นระยะตามความต้องการของโรงเรียน ดังนั้นศูนย์วิชาการจึงเน้นในเรื่องเหล่านี้ คือ

1. การจัดหาสื่อการเรียนการสอนเพื่อบริการแก่ครูผู้สอน
2. การพัฒนาผลิตสื่อการเรียนการสอน เพื่อใช้เป็นต้นแบบแก่โรงเรียน และกลุ่มโรงเรียน
3. ให้ความรู้แก่ครูในเรื่องการใช้ การเก็บ ซ่อมแซม และบำรุงรักษาสื่อการเรียนการสอน

จากการประเมิน โครงการพัฒนารูปแบบการปรับปรุงคุณภาพการประถมศึกษา (จังหวัดปัตตานี-ศรีสะเกษ) สรุปผลการประเมินได้ว่า ผลสัมฤทธิ์รวมวิชาคณิตศาสตร์และภาษาไทย อัตราการมาเรียนเฉลี่ย และอัตราการเลื่อนชั้นของนักเรียนทั้งในจังหวัดปัตตานีและศรีสะเกษ เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นมากกว่าจังหวัดที่ไม่มีการจัดตั้งศูนย์วิชาการ นอกจากนั้นยังพบว่า โรงเรียนที่จัดตั้งศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนทั้งในจังหวัดปัตตานีและศรีสะเกษ มีแนวโน้มว่าจะมีค่าของผลสัมฤทธิ์และอัตราการมาเรียนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นมากกว่าโรงเรียนที่ไม่ได้เป็นที่ตั้งศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน และหลังจากศูนย์

วิชาการเปิดบริการไปแล้วประมาณ 5 เดือน สถานการณ์เรียนการสอนในระดับประถมศึกษา มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี คือ มีการใช้วิธีสอนที่นักเรียนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น ครูใช้สื่อการเรียนการสอนมากขึ้น และบรรยากาศในห้องเรียนอยู่ในสถานที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (นุญเรียง, 2528)

2.2.2 ความหมายของศูนย์วิชาการ

ศูนย์วิชาการ (Resource Center) เป็นเทคโนโลยีทางการศึกษา (Educational Technology) อย่างหนึ่งที่สามารถจัดให้มีขึ้นในทุกระดับการศึกษา ซึ่งเป็นความพยายามอย่างหนึ่งที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับประถมศึกษา จะใช้เป็นเครื่องมือหรือปัจจัยที่จะพัฒนาการศึกษาของตนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป (2529) กล่าวได้ว่า ศูนย์วิชาการเกิดขึ้นเพื่อต้องการแก้ปัญหาด้านคุณภาพการศึกษา ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญที่จะพัฒนาคุณภาพของการศึกษาก็คือ ครู ผู้เรียน สภาพแวดล้อม และกระบวนการฝึกอบรม ดังนั้นศูนย์วิชาการ ควรเป็นแหล่งสำหรับการพัฒนาครูในกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน และกิจกรรมของชุมชน โดยเน้นหนักในเรื่องวัสดุ อุปกรณ์ และสื่อการเรียนตามหลักสูตร เพื่อให้บริการและพัฒนาการเรียนการสอน ในขณะที่ อภิญา (2531) กล่าวถึง เทคโนโลยีและศูนย์วิชาการว่า เทคโนโลยี เป็นสิ่งที่ได้มาโดยวิธีวิทยาศาสตร์แล้วนำมาประยุกต์ใช้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และประหยัด ซึ่งศูนย์วิชาการที่ผ่านกระบวนการดังกล่าวนี้ นับได้ว่าเป็นเทคโนโลยี เมื่อถูกนำมาใช้แก้ปัญหาเกี่ยวกับการศึกษา เช่น แก้ปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนสื่อ ประสิทธิภาพของกระบวนการ และปัญหาคุณภาพของนักเรียนประถมศึกษา เราจึงเรียกศูนย์วิชาการว่าเป็นเทคโนโลยีทางการศึกษา

ส่วน วรจิต (2528) ได้กล่าวถึงศูนย์วิชาการ ในรูปแบบของศูนย์สื่อการศึกษาหรือศูนย์สื่อการเรียนการสอนไว้ พอสรุปว่า ศูนย์สื่อการศึกษาหรือศูนย์สื่อการเรียนการสอน หมายถึง หน่วยงานกลางที่เก็บรวบรวม ผลิตและจัดหาสื่อการสอนต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการเรียนการสอน นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งที่ครูและนักเรียนจะใช้ประกอบกิจกรรมร่วมกัน และนักเรียนสามารถเข้าไปศึกษาหาความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในขณะที่ ไชยยศ (2526) ได้กล่าวถึงศูนย์วิชาการไว้ว่า ปัจจุบันศูนย์วิชาการหรือศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาเป็นอย่างมาก เพราะมี

การให้บริการเพื่อการเรียนการสอนและผลิตสื่อการสอนแก่ครูอาจารย์ได้ตรงกับความต้องการ อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือสนับสนุนงานบริหารการฝึกอบรมบุคลากรของสถาบันการศึกษานั้น ๆ อีกด้วย ปัจจุบันศูนย์วิชาการมักจะมีชื่อเรียกต่างๆ กันหลายชื่อ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของสถาบันที่จัดตั้งศูนย์วิชาการขึ้นมา แต่วัตถุประสงค์และการดำเนินงานนั้นจะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ศูนย์วิชาการ อาจมีชื่อเรียกต่างๆ กัน ดังนี้

- ศูนย์บริการโสตทัศนศึกษา
- ศูนย์เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา
- ศูนย์สื่อการสอน
- ห้องสมุด (ที่บริการโสตทัศนวัสดุด้วย)
- ศูนย์แหล่งการสอน
- ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา
- สำนักเทคโนโลยีทางการศึกษา
- สำนักวิทยบริการ
- ศูนย์วิชาการ

ศษ
LE
๑๖๕๘๖

๘
๓.๖๔๗๒๙

ฯลฯ

เกี่ยวกับเรื่องนี้ สำเนา (อ้างถึงใน ประเสริฐ, 2531) ได้ให้ความหมายของศูนย์วิชาการหรือศูนย์สื่อการศึกษาว่า ศูนย์วิชาการ เป็นศูนย์หรือหน่วยงานที่ให้บริการเป็นส่วนกลางเกี่ยวกับวัสดุ อุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน ให้ข้อสนเทศเกี่ยวกับวัสดุ เครื่องมือ แหล่งที่มาต่าง ๆ เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ในด้านทัศนะของนักการศึกษา นักวิชาการและนักเทคโนโลยีชาวต่างประเทศได้ให้ความหมายของศูนย์วิชาการไว้ดังนี้

Kieffer (อ้างถึงใน ประเสริฐ, 2531) ได้ให้ความหมายของศูนย์วิชาการหรือศูนย์โสตทัศนศึกษาว่า เป็นแหล่งที่เก็บรวบรวมวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ อย่างมีระบบระเบียบ เพื่อบริการแก่ครูอาจารย์ผู้สอน โดยทำการแจกจ่าย ให้ยืม ตรวจสอบ ดูแลรักษา และซ่อมแซม จัดทำรายการ เพื่อให้ความสะดวกต่อคณะกรรมการในการตรวจสอบพิจารณาวัสดุอุปกรณ์ก่อนจัดซื้อ นอกจากนี้ศูนย์วิชาการควรจะเป็นที่ซึ่งบุคลากรทางการศึกษาได้มาร่วมวางแผนเกี่ยวกับงานวิชาการและรับบริการทางวิชาการต่าง ๆ ภายในศูนย์วิชาการร่วมกันด้วย

Beilochik (อ้างถึงใน ประเสริฐ, 2531) กล่าวว่า ศูนย์วิชาการ คือ แหล่งวิชาการที่รวบรวมทุกสิ่งทุกอย่าง ซึ่งอาจเป็นวัสดุสิ่งของ หรือสิ่งเร้าที่ผู้เรียนรวมทั้งหนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ รูปภาพ แผ่นหนัง แผนที่แผนที่ภูมิ รูปภาพ ไมโครฟิล์ม สไลด์ ฟิล์มสตริป ภาพยนตร์ เทปบันทึกเสียง โปรแกรมวิทยุและโทรทัศน์ วีดีโอเทป แบบเรียนสำเร็จรูป โมเดล รวมทั้งบุคคลและวัสดุสิ่งของในชุมชน บางทีอาจรวมถึงสิ่งมีชีวิตในทางสัตววิทยา และพฤกษศาสตร์ด้วย

Srygley (อ้างถึงใน กำพล, 2533) ได้ให้ความหมายของ ศูนย์วิชาการหรือ ศูนย์โสตทัศนศึกษาว่า เป็นแหล่งให้บริการเป็นส่วนกลางเกี่ยวกับวัสดุประกอบการสอนและเครื่องมืออุปกรณ์ ตลอดจนแหล่งต่าง ๆ ที่มีวัสดุ อุปกรณ์ประกอบการสอน เพื่อช่วยงานการเรียนการสอน

Holder (อ้างถึงใน กำพล, 2533) กล่าวถึงศูนย์วิชาการว่า เป็นแหล่งความรู้ ข้อมูล กิจกรรมความคิด หรือรวมถึงทั้งหมดที่กล่าวมา ซึ่งจะเข้าไปเพื่อพัฒนาความสามารถในการเรียนการสอน การคิด ความรู้จักวิเคราะห์ การสร้างสรรค์

และจากแนวความคิดของนักวิชาการและนักเทคโนโลยีทางการศึกษาทั้งในและต่างประเทศที่ได้ยกมากล่าวไว้แล้วนี้ อาจพอสรุปความหมายของศูนย์วิชาการได้ว่า ศูนย์วิชาการ (Resource Center) หมายถึง ศูนย์รวมของเทคโนโลยีทางการศึกษาทั้งมวล ที่มีส่วนสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งได้แก่ สื่อการสอน โสตทัศนอุปกรณ์ สารสนเทศทางการศึกษา เอกสาร ตำรา สิ่งพิมพ์ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนกระบวนการ (Processes) ทางวิชาการศึกษาที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ซึ่งรวมถึงบุคคล งบประมาณ การบริหารและการจัดการ ซึ่งทั้งหมดนี้จะเป็นปัจจัยที่จะนำไปสู่การพัฒนาศึกษาอย่างเป็นระบบนั่นเอง

2.3.3 บทบาทหน้าที่และความสำคัญของศูนย์วิชาการ

ปัจจุบันจะพบว่าศูนย์วิชาการหรือศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา ได้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาเป็นอย่างมาก และถือเป็นวัฏกรรมทางการศึกษาที่สามารถพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนในโรงเรียนได้ โดยเหตุที่ศูนย์วิชาการเป็นแนวความคิดใหม่ (แก่นนคร-วิทยาลัย, 2533) ที่จัดแหล่งรวบรวมความรู้ไว้ในสถาบัน โดยพยายามจัดให้อยู่ในบริเวณเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน มีจุดประสงค์สำคัญ คือ รวบรวมสื่อการเรียนการสอนสำหรับ

บุคลากรของสถาบันเป็นหลัก เนื่องจากสถาบันการศึกษามีลักษณะแตกต่างกันตามระดับการศึกษา ดังนั้น ศูนย์วิชาการตามหลักความหมายข้างต้น จึงมีการดำเนินกิจกรรมเน้นหนักต่างกันและใช้ชื่อต่างกัน เช่น ห้องปฏิบัติการสื่อการสอน (Learning aids Laboratories) จะเน้นหนักในด้านสื่อการสอน ศูนย์ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การเรียนด้วยตนเอง ศูนย์วิทยบริการ และการบริการหนังสือและสื่อการสอนรวมกัน

บทบาทของศูนย์วิชาการ

สำหรับบทบาทของศูนย์วิชาการนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของการจัดตั้ง ซึ่งมีความแตกต่างกัน เรื่องนี้ วรภักดิ์ (2528) ได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของศูนย์วิชาการในนามของศูนย์สื่อการศึกษาไว้ว่า ศูนย์สื่อการศึกษาจะมีความสำคัญต่อจุดมุ่งหมายการจัดการศึกษาทั้ง 3 ด้าน คือ พหุวิธีนัย จิตนัย และทักษะนัย ทั้งนี้เพราะการจัดให้มีศูนย์สื่อการศึกษาจะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนต่อสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. การพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนโดยตรง
2. การพัฒนาหลักสูตร
3. การพัฒนาระบบการบริหาร
4. การพัฒนาบุคคล

โดยจะเห็นได้ว่า เมื่อโรงเรียนต่างๆ มีสื่อการสอนในเนื้อหาต่างๆ อย่างเพียงพอ ครูย่อมสามารถใช้สื่อประกอบการสอนได้เต็มที่ นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้นและบรรลุผลตามเป้าหมายของหลักสูตรที่วางไว้ เพื่อจัดระบบการผลิต จัดหาและรวบรวมสื่อไว้เป็นศูนย์กลางแห่งใดแห่งหนึ่งก็จะสามารถประหยัดงบประมาณและนำไปใช้ได้อย่างทั่วถึง ก่อให้เกิดการพัฒนาทั้งครูและนักเรียนโดยที่ครูก็สามารถพัฒนาสื่อการสอนให้ดีขึ้น และนักเรียนก็สามารถเข้าไปศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง อันจะเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและบทบาทของศูนย์วิชาการ ตามทัศนะของโรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย (แก่นนครวิทยาลัย, 2533) ได้กำหนดว่า ศูนย์วิชาการควรมีบทบาทในการให้บริการทั้งแก่ครูและนักเรียน ในด้านการให้บริการสื่อการสอนสำหรับครูนั้น ศูนย์วิชาการจะต้องอำนวยความสะดวก โดยให้อิสระในการใช้และผลิตสื่อการสอนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในบทเรียนและครูสามารถยืมสื่อไปใช้ได้ในการสอน สามารถใช้ห้องศูนย์วิชาการเพื่อการศึกษา ค้นคว้าและพัฒนาเทคโนโลยีสอน หรืออาจใช้เป็นห้องเรียนได้เป็นบางโอกาส สำหรับนักเรียน

นั้น สามารถศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมตามความถนัดและความสนใจ รวมถึงการเรียนรู้ตามโปรแกรมการสอนซ่อมเสริมจากบทเรียนด้วยตนเอง หรือจากบทเรียนสำเร็จรูปที่จัดไว้ตามลำดับความยากง่าย

จะเห็นว่า ศูนย์วิชาการมีบทบาทและความสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษา ในแง่ของการเป็นศูนย์กลางของการรวบรวมสื่อการสอนและเทคโนโลยีทางการศึกษาทุกด้าน ทั้งนี้เพื่อสามารถให้บริการแก่ครูและนักเรียน ในการที่จะพัฒนาตัวเองให้มีคุณภาพตามศักยภาพของตน ทั้งนี้ศูนย์วิชาการจะเป็นตัวเชื่อมในการส่งสารระหว่างครูและนักเรียนอย่างเป็นระบบด้วย

หน้าที่ของศูนย์วิชาการ

ไชยยศ (2526) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของศูนย์วิชาการว่า ศูนย์วิชาการหรือศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาได้รับการจัดตั้งขึ้นโดยหน้าที่หลักคือ เพื่อบังเกิดผลต่อการจัดการเรียนการสอนที่จะเพิ่มพูนประสิทธิภาพของการศึกษาทั้งสิ้น ส่วนในหน้าที่รองนั้นต่างก็ขึ้นอยู่กับสภาพความแตกต่างกันของแต่ละหน่วยงาน หน้าที่ของศูนย์วิชาการในปัจจุบันจึงควรมีความรับผิดชอบตามองค์ประกอบหลัก 4 ประการ คือ

1. งานห้องสมุด ถือเป็นงานหลักประการแรกของศูนย์ ทำหน้าที่บริการสิ่งพิมพ์ ได้แก่ นิตยสาร วารสาร จุลสาร หนังสือพิมพ์ และอื่น ๆ และควรบริการสื่อโสตทัศนวัสดุ เช่น ม้วนเทปเสียง วัสดุเทป ฯลฯ ซึ่งจะเป็นประสบการณ์ทางการเรียนที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
2. งานโสตทัศนวัสดุในศูนย์สื่อการเรียนการสอน งานบริการโสตทัศนวัสดุจะให้บริการเครื่องมือ (Hardware) ต่าง ๆ เพื่อเสริมการสอน รวมทั้งบริการด้านการผลิตสื่อและการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นงานสอนเป็นกลุ่มใหญ่หรืองานเรียนแบบเอกัตบุคคลก็ตาม งานนี้ได้แก่การอัดสำเนา ถ่ายภาพไมโครฟิล์ม สื่อประสม ชุดการสอนและบทเรียนโปรแกรม คอมพิวเตอร์ เป็นต้น
3. หน้าที่ในการเรียนนอกแบบ ศูนย์สื่อการเรียนการสอนควรเป็นศูนย์นวัตกรรมและการทดลองต่าง ๆ ทางการศึกษาด้วย ทั้งนี้เพื่อศึกษาค้นคว้าแนวการจัดการเรียนการสอนแบบต่าง ๆ เพื่อทดลองพัฒนาการเรียนด้วยความร่วมมือจากทุกฝ่าย
4. งานพัฒนาการสอน เป็นงานบริการอีกส่วนหนึ่งที่ให้บริการแก่ตัวสถาบันและตัวศูนย์เอง เช่น การพัฒนาสื่อสำหรับโปรแกรมการเรียนแบบเอกัตบุคคลเพื่อการสาธิต การ

ประชุมพิเศษหรือการสอนซ่อมเสริม เป็นต้น กลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาการสอนควรรมาจากหลายฝ่าย เช่น ฝ่ายวิจัย ฝ่ายพัฒนาสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศนฯ ฝ่ายสอนและผู้อำนวยการด้านการพัฒนาระบบการสอนหรือนักเทคโนโลยีการศึกษา เป็นต้น

วรกิต (อึ้งแล้ว) ได้กล่าวถึงหน้าที่โดยทั่ว ๆ ไป ของศูนย์วิชาการในลักษณะของศูนย์สื่อการศึกษาไว้ดังนี้

1) เป็นที่รวบรวมของวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนอย่างมีระบบ เพื่อให้ทั้งครูและนักเรียนได้เข้ามาใช้ทั้งโดยลำพังและเป็นหมู่คณะ

2) เป็นแหล่งที่ยอมรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เทคนิคและวิธีการในการปรับปรุงและผลิตสื่อการสอนต่าง ๆ

3) อำนวยความสะดวกในด้านการให้บริการ การเลือกสื่อและใช้สื่อ

4) ให้การอบรมการผลิตและการใช้สื่อต่าง ๆ ตลอดจนศึกษาวิจัยการใช้สื่อต่าง ๆ เพื่อนำไปเผยแพร่

5) จัดหาและแสดงนิทรรศการ ผลงานหรือความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีต่าง ๆ

6) จัดซ่อมแซมและบำรุงรักษาสื่อต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ

นอกจากนี้ ถนัด (2532) ได้กล่าวถึงภารกิจของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.) ดังต่อไปนี้

1. จัดทำสถิติข้อมูลที่เป็นเพื่อนพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2. วางแผนการดำเนินงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน เพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

3. จัดหา ผลิต และพัฒนาสื่อการเรียนการสอน

4. จัดระบบการเก็บ การใช้และการบำรุงรักษาเครื่องมือ สื่อการเรียนการสอน หนังสือและสิ่งพิมพ์

5. ให้บริการเครื่องมือ สื่อการเรียนการสอน หนังสือ สิ่งพิมพ์

6. ให้ความรู้ แนะนำ ส่งเสริมเกี่ยวกับเทคนิคการผลิต และการใช้สื่อการเรียนการสอน ตลอดจนเทคนิค วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

7. ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

8. ให้ความร่วมมือและสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มโรงเรียนในด้านการผลิตเอกสารการให้บริการเครื่องมือ และโสตทัศนอุปกรณ์

9. ประเมินผลและรายงานผลการปฏิบัติงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน ศศิธร (2528) ได้กล่าวว่า หน้าที่ของศูนย์วิชาการมักขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งซึ่งรวบรวมได้หลายประการ โดยศูนย์วิชาการแต่ละแห่งไม่จำเป็นต้องมีหน้าที่ครบทุกประการก็ได้ ดังนี้

1. ให้คำปรึกษาเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน การใช้แหล่งวัสดุการศึกษา
2. อำนวยความสะดวกในด้านเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ในการเรียนการสอน
3. ผลิตวัสดุใหม่ ๆ ตามความต้องการของครูและนักเรียน หรือของโรงเรียน
4. ให้คำแนะนำในการจัดห้องสมุดและจัดทำอุปกรณ์การสอน
5. เป็นแหล่งประสานงานด้านวิชาการและแหล่งรวบรวมสถิติข้อมูลต่าง ๆ
6. เป็นศูนย์แลกเปลี่ยนหมุนเวียนวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมืออื่น ๆ
7. เป็นสถานที่เก็บรักษาและซ่อมแซมสื่อการสอนทุกชนิด
8. เป็นแหล่งอบรมทางวิชาการ เพื่อให้มีความรู้ความสามารถทางอาชีพดีขึ้น
9. ทำหน้าที่เช่นเดียวกับสื่อมวลชนในการเผยแพร่ความรู้ จัดประชุมต่าง ๆ
10. จัดทำเอกสารเกี่ยวกับงานของศูนย์หรือคู่มือการใช้ศูนย์วิชาการ

จึงขอสรุปหน้าที่ของศูนย์วิชาการอย่างกว้าง ๆ ได้ดังนี้

1. รวบรวมและจัดหา ตลอดจนผลิตสื่อการสอน เพื่อบริการแก่ครูและนักเรียนอย่างทั่วถึง
2. บริการสารสนเทศทางด้านวิชาการศึกษาแก่ครูอาจารย์และนักเรียนอย่างเป็นระบบ
3. บริการและอำนวยความสะดวกแก่ครูอาจารย์ในด้านสื่อประเภทโสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ ตามความจำเป็น
4. บริการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้และผลิต ตลอดจนบำรุงรักษาสื่อ และโสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ
5. เป็นศูนย์กลางของการจัดบริการทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดประชุมอบรมสัมมนา การจัดนิทรรศการ การวัดประเมินผลการศึกษา และประสานงานด้านกิจกรรมทางวิชาการต่าง ๆ ที่ต้องใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา

ความสำคัญของศูนย์วิชาการ

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า บทบาทและหน้าที่ที่สำคัญของศูนย์วิชาการที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นมานั้น โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษาระดับต่างๆ โดยที่ศูนย์วิชาการจะเป็นแหล่งของการศึกษาค้นคว้าและการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนทั้งมวลของโรงเรียน ในการจัดตั้งศูนย์วิชาการระดับต่าง ๆ นั้น สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (อ้างถึงใน ส.กร., 2533) ได้จัดตั้งขึ้นโดยเน้นในเรื่องของการให้บริการสื่อการเรียนการสอนซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินงาน เพราะว่าในการเรียนการสอน มีองค์ประกอบที่จำเป็นอย่างยิ่งอยู่ 3 ประการ คือ เนื้อหาที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รับวิธีการที่ผู้สอนใช้และสื่อความหมายที่ผู้สอนใช้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจ ดังนั้นกระบวนการเรียนการสอนที่ดีจำเป็นต้องเลือกใช้สื่อการสอนชนิดต่าง ๆ เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และศูนย์วิชาการจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดระบบการให้บริการสื่อการสอนได้อย่างเหมาะสม

แต่เดิมเรามักจะมีห้องสมุดเพื่อใช้เป็นแหล่งในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ที่ค่อนข้างจะมีประโยชน์และใช้กันอย่างแพร่หลาย ทั้งในวงการศึกษาและประชาชนทั่วไป รวมทั้งผู้ที่ต้องการหาความรู้ความบันเทิงจากการอ่านทั่ว ๆ ไป และทุกโรงเรียนจะมีห้องสมุดและมีหนังสือทุกประเภท นับตั้งแต่หนังสือพิมพ์ วารสาร นวนิยาย วรรณคดี และนิทาน ฯลฯ ซึ่งห้องสมุดถือเป็นสถานที่นักเรียน นักศึกษา ประชาชนและผู้มีความประสงค์ที่จะหาประสบการณ์ในการอ่านสามารถเข้าไปใช้บริการได้ แต่ถ้าเป็นประสบการณ์ด้านอื่น ๆ เป็นต้นว่า การฟัง การเห็น การปฏิบัติ ซึ่งจะต้องไปหาจากที่อื่น แต่ในปัจจุบันบรรยากาศทางการศึกษาได้เปลี่ยนไปจากเดิม กล่าวคือ ผู้เรียนจะสามารถรับประสบการณ์ทุกประเภทในการเรียนรู้ที่โรงเรียน โดยครูผู้สอนจะนำเอาประสบการณ์ต่าง ๆ มาสู่ชั้นเรียนโดยการใช้อุปกรณ์นอกเหนือไปจากตำราเรียน เช่น ภาพนิ่ง ภาพยนตร์ เทปโทรทัศน์ ฯลฯ ที่เป็นการนำมาให้นักเรียน ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการเรียนการสอนในปัจจุบันห้องสมุดจึงต้องเปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิม กล่าวคือจะต้องเพิ่มแหล่งค้นคว้าต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าไปศึกษามากขึ้น อันจะเป็นการสนองตอบต่อความต้องการของผู้เรียนและผู้ต้องการค้นคว้าได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้เองจึงเป็นมูลเหตุที่ทำให้เกิดสถานที่ที่ค้นคว้าหาความรู้ที่ใหม่นี้ สถานที่ดังกล่าวนี้คือ "ศูนย์วิชาการ"

ศูนย์วิชาการสามารถจัดตั้งขึ้นได้ในสถานศึกษาทุกระดับตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา ถึงระดับอุดมศึกษา ซึ่งอาจมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น ศูนย์สื่อการศึกษา ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา ศูนย์สื่อและวัสดุการศึกษา ฯลฯ แต่วัตถุประสงค์หลักของศูนย์ดังกล่าวย่อมจะต้องสอดคล้องหรือคล้ายคลึงกันในทุกระดับ คือ เป็นแหล่งของการพัฒนาการศึกษาที่ครูและนักเรียน ตลอดจนบุคลากรทางการศึกษาสามารถใช้เป็นสถานที่สำหรับการศึกษาค้นคว้า เพื่อพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสม แม้จะให้คำจำกัดความของศูนย์วิชาการแตกต่างกันไปตามสภาพและความจำเป็นของแต่ละท้องถิ่น แต่ความสำคัญของศูนย์วิชาการที่มีต่อการพัฒนาการศึกษาของสถาบันการศึกษาทุกระดับก็ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง

ศูนย์วิชาการเกิดขึ้นเพื่อต้องการแก้ปัญหาด้านคุณภาพของการศึกษา ซึ่งองค์ประกอบสำคัญที่จะพัฒนาคุณภาพของการศึกษาคือ ครู ผู้เรียน สภาพแวดล้อม และกระบวนการฝึกอบรม ดังนั้นศูนย์วิชาการจึงควรเป็นแหล่งสำหรับพัฒนาครูในกระบวนการจัดกิจกรรมการสอน พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน (และกิจกรรมของชุมชน) โดยเน้นหนักในเรื่องวัสดุ อุปกรณ์และสื่อการเรียนตามหลักสูตรเพื่อให้บริการและพัฒนา

ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่า ศูนย์วิชาการโรงเรียนมีความสำคัญต่อจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาทั้งสามด้านคือ พุทธินิสัย จิตนิสัย และทักษะนิสัย ทั้งนี้เพราะการจัดศูนย์วิชาการในโรงเรียนจะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนต่อสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนโดยตรง ทั้งนี้เพราะถ้าโรงเรียนต่าง ๆ มีสื่อการสอนสำหรับกลุ่มประสบการณ์และเนื้อหาต่าง ๆ อย่างเพียงพอ ก็ย่อมจะทำให้ครูได้ใช้สื่อการสอนเหล่านั้นโดยสะดวก และทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น

2. ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากศูนย์วิชาการโรงเรียนที่จัดไว้อย่างมีระบบระเบียบ ย่อมจะเอื้อให้ครูผู้สอนสามารถใช้สื่อการสอนและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้สอดคล้องตามหลักสูตรเป็นอย่างดี ช่วยให้การพัฒนหลักสูตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ส่งเสริมและสนับสนุนการบริหารและการจัดสรรงบประมาณ เพราะเมื่อจัดระบบการผลิต จัดหา และรวบรวมสื่อไว้เป็นศูนย์กลางหรือจุดใดจุดหนึ่งของโรงเรียนแล้ว ก็จะทำให้สามารถประหยัดงบประมาณ อีกทั้งจะสามารถนำสื่อไปใช้ได้อย่างทั่วถึง และมี

ประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนอย่างแท้จริง

4. ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศุภลากร ศูนย์วิชาการโรงเรียนจะช่วยให้ครูและนักเรียนได้พัฒนาตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูได้มีโอกาสใช้สื่อการสอนเตรียมการสอน และทดลองใช้สื่ออยู่เสมอทำให้มีความคิดที่จะพัฒนาวิธีการในการสอนยิ่งขึ้น ส่วนนักเรียนเองก็จะได้มีโอกาสเข้าไปศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากสื่อประเภทต่างๆ ที่มีอยู่ในศูนย์ ตลอดจนความรู้และวิทยาการต่าง ๆ ภายในห้องสมุดของศูนย์ฯ ซึ่งจะมีส่วนพัฒนาความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ของตนเองยิ่งขึ้น ศูนย์วิชาการโรงเรียนจึงนับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาการจัดการศึกษาในโรงเรียนเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เนื่องจากวิทยาการและความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นับวันจะก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปการเรียนการสอนที่ใช้อยู่เดิม ไม่สามารถสนองตอบต่อความต้องการเรียนรู้ของมนุษย์ได้ ศูนย์วิชาการโรงเรียนจะเป็นแหล่งที่จะสนองตอบต่อความต้องการดังกล่าวได้อย่างเหมาะสม トラบเท่าที่การพัฒนาการจัดการศึกษาในโรงเรียนได้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

2.4 รูปแบบการดำเนินงานศูนย์วิชาการในระดับต่าง ๆ

ศูนย์วิชาการ พัฒนารูปแบบมาจากแผนกวิจัยและเผยแพร่โรงเรียนอยุธยาไท กรุงเทพมหานคร เมื่อปี พ.ศ. 2504 โดยกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และได้พัฒนามาเป็นลำดับ ศูนย์วิชาการเป็นงานที่เกิดขึ้นในโครงการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา (คณส.) ซึ่งมี 2 ระดับ คือ ศูนย์วิชาการจังหวัด (ศวจ.) และศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน (ศวก.) เป็นแหล่งรวบรวมของปัจจัยต่าง ๆ ทางการศึกษา อันได้แก่ บุคลากร สื่อ เครื่องมือ และเทคนิควิธีการที่สนับสนุนต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การบริหาร และการนิเทศติดตามผลจัดการประถมศึกษาภายในจังหวัด ไซยศและคณะ (2534) ได้แบ่งภารกิจและโครงสร้างของศูนย์วิชาการทั้ง 2 ระดับ ไว้ดังต่อไปนี้

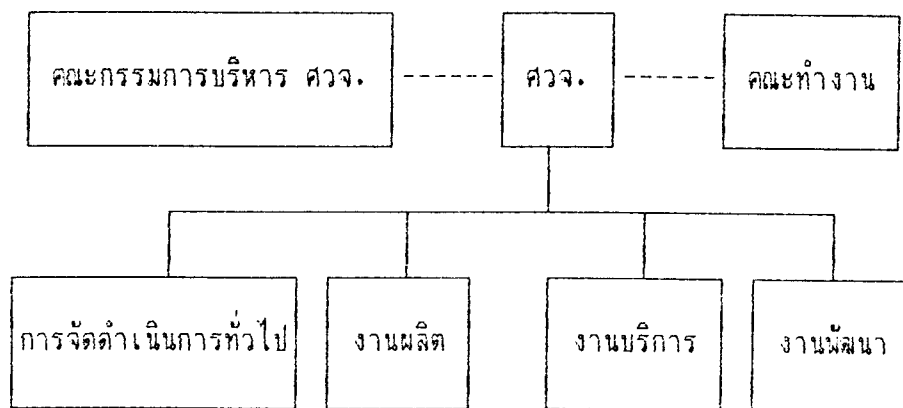
ภารกิจของศูนย์วิชาการจังหวัด

1. วางแผนการดำเนินงานของศูนย์วิชาการจังหวัดเพื่อสนับสนุนการพัฒนาคณาการประถมศึกษา

2. จัดหา ผลิต และพัฒนาสื่อการเรียนการสอน เพื่อเป็นตัวอย่างและเผยแพร่แก่ศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

3. จัดระบบการเก็บ การใช้และการบำรุงรักษาเครื่องมือ สื่อการเรียนการสอน และสิ่งพิมพ์
 4. ให้บริการเครื่องมือ สื่อการเรียนการสอน หนังสือและสิ่งพิมพ์
 5. ให้ความรู้ แนะนำ ส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิต การใช้ และการบำรุงรักษา เครื่องมือ สื่อการเรียนการสอน หนังสือและสิ่งพิมพ์แก่คณะทำงานศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน และบุคลากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
 6. พัฒนาการดำเนินงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนโดยใช้กระบวนการนิเทศ และติดตามผล
 7. ให้ความร่วมมือ และสนับสนุนการปฏิบัติงานของทุกฝ่าย ในสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดในด้านการผลิตเอกสาร การใช้บริการ เครื่องมือ และสื่อทัศนูปกรณ์
 8. ประเมินและรายงานผลการปฏิบัติงานของศูนย์วิชาการ
- โครงสร้างของศูนย์วิชาการจังหวัด

เพื่อให้การดำเนินงานของศูนย์วิชาการจังหวัดเป็นไปตามภารกิจที่กำหนดไว้ จึงมีการกำหนดโครงสร้างและขอบข่ายของงาน เพื่อให้มีระบบและประสานสอดคล้องต้องกัน ช่วยเหลือและสนับสนุนซึ่งกันและกันตามลักษณะโครงสร้างดังนี้

แผนภูมิที่ 4 โครงสร้างศูนย์วิชาการจังหวัด (ไชยยศและคณะ, 2534)

จากแผนภูมิที่ 4 จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานของศูนย์วิชาการจังหวัดมีคณะบุคคลที่รับผิดชอบโดยตรงอยู่ 2 คณะ คือ

1. คณะกรรมการบริหารศูนย์วิชาการจังหวัด
2. คณะทำงานศูนย์วิชาการจังหวัด

ขอบข่ายของงานภายในศูนย์วิชาการจังหวัด

งานภายในศูนย์วิชาการจังหวัด แบ่งออกได้เป็น 4 งาน คือ

1. งานจัดดำเนินการทั่วไป
2. งานผลิต
3. งานบริการ
4. งานพัฒนา

โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. งานจัดดำเนินการทั่วไป เป็นงานเกี่ยวกับด้านธุรการ การประสานงาน การจัดทำทะเบียนเครื่องมือ สื่อและอุปกรณ์ งานวางแผนปฏิบัติการประจำปี งานประสานกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด การจัดทำปฏิทินปฏิบัติงาน และรายงานผลการดำเนินงาน
2. งานผลิต เป็นงานเกี่ยวกับการวางแผนการผลิตสื่อ จัดหา หรือผลิตสื่อต้นแบบ พัฒนาสื่อการเรียนการสอน บำรุงรักษา และซ่อมแซมสื่ออุปกรณ์ เครื่องมือของศูนย์วิชาการ
3. งานบริการ เป็นการจัดเก็บรักษาสื่อ อุปกรณ์ และเครื่องมือ จัดทำและรับผิดชอบเกี่ยวกับห้องสมุดสื่อ จัดทำและกำหนดแนวปฏิบัติในการให้บริการของศูนย์ จัดทำและให้บริการเกี่ยวกับสื่อ เครื่องมือและอุปกรณ์ และงานประชาสัมพันธ์ศูนย์วิชาการ
4. งานพัฒนา เป็นงานวิจัยและพัฒนากิจการดำเนินงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน พัฒนาการจัดการเรียนการสอน นิเทศและติดตามการดำเนินงานของศูนย์วิชาการกลุ่ม ให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนา การผลิตและการใช้สื่อ เครื่องมือและอุปกรณ์แก่ศูนย์วิชาการกลุ่ม รวมทั้งการให้ความร่วมมือ และสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรอื่น ๆ ในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การดำเนินงานศูนย์วิชาการจังหวัดในรูปคณะกรรมการ

ศูนย์วิชาการจังหวัด เป็นแหล่งรวมของปัจจัยต่าง ๆ ที่จะสนับสนุนและส่งเสริม การพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้น เพื่อให้เป็นศูนย์กลาง ของการร่วมกันคิดร่วมกันจัดทำและร่วมกันใช้ประโยชน์อย่างสมบูรณ์แบบ จึงกำหนดให้มีการ ดำเนินการในรูปคณะกรรมการ ดังนี้

1. องค์ประกอบของคณะกรรมการ

เพื่อให้การดำเนินงานของศูนย์วิชาการจังหวัดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและครอบคลุมภารกิจ จึงกำหนดให้มีคณะบุคคลรับผิดชอบและปฏิบัติงานสองคณะ คือ คณะกรรมการบริหารศูนย์วิชาการจังหวัด และคณะทำงานศูนย์วิชาการจังหวัด ซึ่งในแต่ละคณะควรจะประกอบด้วยบุคคล ดังต่อไปนี้

1.1 คณะกรรมการบริหารศูนย์วิชาการจังหวัด ประกอบด้วยบุคคลต่อไปนี้

1.1.1	ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด	ประธาน
1.1.2	ผู้ช่วยผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด	รองประธาน
1.1.3	หัวหน้าฝ่ายบริหารทั่วไป	กรรมการ
1.1.4	หัวหน้าฝ่ายการเงินเจ้าหน้าที่	กรรมการ
1.1.5	หัวหน้าฝ่ายการเงินและพัสดุ	กรรมการ
1.1.6	หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์	กรรมการ
1.1.7	เลขานุการคณะทำงานของศูนย์วิชาการ	กรรมการ

อนึ่ง การแต่งตั้งบุคคลเพื่อให้เป็นกรรมการบริหารศูนย์วิชาการจังหวัดดังกล่าวข้างต้น เป็นเพียงการเสนอแนะว่าควรจะประกอบด้วยบุคคลใดบ้าง หากสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด พิจารณาเห็นว่าควรแต่งตั้งบุคคลอื่นอีก เพื่อความเหมาะสมและคล่องตัวในการปฏิบัติงานก็สามารถกระทำได้ เช่น หัวหน้าฝ่ายนิติกร หัวหน้าฝ่ายตรวจสอบภายใน หัวหน้าหน่วยการประถมศึกษาอำเภอ หรือบุคคลภายนอก เช่น ศึกษาธิการจังหวัด อธิการวิทยาลัยครู หรือผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน เป็นต้น

1.2 คณะทำงานศูนย์วิชาการจังหวัด ประกอบด้วยบุคคลต่อไปนี้

1.2.1	หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์	หัวหน้าคณะทำงาน
1.2.2	หัวหน้าฝ่ายแผนพัฒนา	คณะทำงาน
1.2.3	หัวหน้าฝ่ายพัฒนาการเรียนการสอน	คณะทำงาน
1.2.4	หัวหน้าฝ่ายบริการทางการศึกษา	คณะทำงาน
1.2.5	ศึกษานิเทศก์ สปจ. ทุกคน	คณะทำงาน
1.2.6	ข้าราชการครูช่วยราชการ	คณะทำงาน
1.2.7	ศึกษานิเทศก์ 1 คน	คณะทำงานและ
เลขานุการ

1.2.3 ศึกษาวิเคราะห์ 1 คน

คณะทำงานและ

ผู้ช่วยเลขานุการ

อนึ่ง การแต่งตั้งบุคคลเพื่อให้เป็นคณะทำงานศูนย์วิชาการจังหวัด ดังกล่าวข้างต้น เป็นเพียงการเสนอแนะว่าควรจะต้องประกอบด้วยบุคคลใดบ้าง หากสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดใด พิจารณาเห็นว่าควรแต่งตั้งบุคคลอื่นเพิ่มขึ้นอีก เพื่อให้การปฏิบัติงานมีความคล่องตัวขึ้น ก็สามารถทำได้ เช่น ศึกษาวิเคราะห์สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ หรือข้าราชการครูที่มีความรู้ความสามารถในด้านโสตทัศนูปกรณ์ เป็นต้น

ศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

ตามระเบียบคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ว่าด้วยกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2529 กำหนดให้มีสำนักงานกลุ่มโรงเรียน เพื่อปฏิบัติงานเกี่ยวกับการบริหาร สำนักงานศูนย์วิชาการและงานห้องสมุดกลุ่มโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อต้องการให้กลุ่มโรงเรียน เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาการศึกษาอย่างแท้จริง เพื่อให้เห็นภารกิจหลักของศูนย์ วิชาการกลุ่มอย่างชัดเจน จึงขอกล่าวโดยสรุปดังนี้

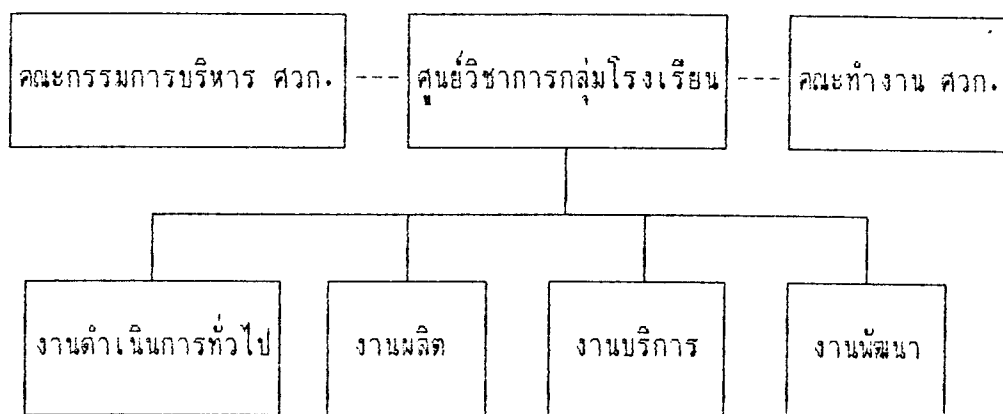
ศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน เป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาการศึกษาตาม โครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษา (คนศ.) โดยใช้กลุ่มโรงเรียนเป็นฐานในการผลิต และการบริการสื่อ เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งการพัฒนาบุคลากร เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การบริหารและการนิเทศให้กับโรงเรียนภายใน กลุ่มได้อย่างเหมาะสมและตรงตามสภาพปัญหาของแต่ละกลุ่มโรงเรียน

ภารกิจของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

1. จัดทำสถิติข้อมูลที่สำคัญเพื่อพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
2. วางแผนการดำเนินงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน เพื่อสนับสนุนการจัด กิจกรรมการเรียนการสอน และงานวิชาการของกลุ่มโรงเรียน
3. จัดหา ผลิต และพัฒนาสื่อการเรียนการสอน
4. จัดระดมการเก็บ การใช้ และการบำรุงรักษาเครื่องมือ สื่อการเรียนการสอน หนังสือและสิ่งพิมพ์
5. ให้บริการเครื่องมือ สื่อการเรียนการสอน หนังสือและสิ่งพิมพ์
6. ให้ความรู้ แนะนำ ส่งเสริมเกี่ยวกับเทคนิคการผลิต และการใช้สื่อการเรียน การสอน ตลอดจนเทคนิควิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

7. ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน
 8. ให้ความร่วมมือและสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มโรงเรียนในด้านการผลิตเอกสาร การให้บริการเครื่องมือและสื่อทัศนูปกรณ์
 9. ประเมินและรายงานผลการปฏิบัติงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน
- โครงสร้างของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

เพื่อให้สอดคล้องกับภารกิจของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนดังที่กล่าวแล้ว โครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษา (คณศ.) จึงได้เสนอแนวทางการแบ่งงาน ภายในศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

แผนภูมิที่ 5 โครงสร้างของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

จากแผนภูมิที่ 5 จะเห็นว่า การดำเนินงานศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน จะมีบุคคลรับผิดชอบอยู่ 2 คณะ คือ

1. คณะกรรมการบริหารศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน
2. คณะทำงานศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

สำหรับการแบ่งงานภายในศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน แบ่งออกเป็น 4 งาน ดังนี้

1. งานจัดดำเนินการทั่วไป
2. งานผลิต
3. งานบริการ
4. งานพัฒนา

ขอบข่ายงานภายในศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

ขอบข่ายและรายละเอียดของงานภายในศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน มีดังนี้

1. งานจัดดำเนินการทั่วไป เป็นงานเกี่ยวกับสถิติข้อมูล การจัดทำแผนปฏิบัติการ และปฏิทินปฏิบัติงาน งานการประเมินและรายงานผลการดำเนินงาน และงานด้านการประชาสัมพันธ์

2. งานผลิต เป็นงานเกี่ยวกับการจัดหา และผลิตสื่อการเรียนการสอน ค้นคว้า ทดลองและปรับปรุงสื่อ ช่อมแซมบำรุงรักษาสื่อ เครื่องมือและอุปกรณ์

3. งานบริการ เป็นงานเกี่ยวกับการจัดทำทะเบียนสื่อ เครื่องมือ อุปกรณ์ จัดทำ กำหนดแนวปฏิบัติในการให้บริการ จัดให้บริการ และแนะนำความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการใช้ จัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้สื่อและติดตามผลการใช้สื่อ

4. งานพัฒนา เป็นงานเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์วิชาการ กลุ่มโรงเรียน พัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตและ การใช้สื่อ

สำหรับงานที่เกี่ยวกับงานธุรการ การประสานงาน และการประชาสัมพันธ์ทั่วไป เป็นภารกิจในส่วนของการบริหารสำนักงานกลุ่ม ซึ่งเป็นงานส่วนหนึ่งของกลุ่มโรงเรียน เพื่อให้การดำเนินงานสัมพันธ์และสอดคล้องกัน โดยมีหัวหน้าสำนักงานกลุ่มโรงเรียนรับผิดชอบโดยตรง

และเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินงานศูนย์วิชาการทั้ง 2 ระดับ ดังกล่าวแล้ว นิสิษฐ์ (2534) ได้สังเคราะห์รูปแบบการดำเนินงานศูนย์วิชาการโรงเรียนขึ้นมามีรูปแบบหนึ่ง จากประเด็นหลักของศูนย์วิชาการ จำนวน 8 หมวด ดังต่อไปนี้

1. ความหมายของศูนย์วิชาการโรงเรียน
2. หลักการและเหตุผลของศูนย์วิชาการโรงเรียน
3. วัตถุประสงค์ของศูนย์วิชาการโรงเรียน
4. ภารกิจและโครงสร้างของศูนย์วิชาการโรงเรียน
5. บุคลากรของศูนย์วิชาการโรงเรียน
6. การดำเนินงานในรูปแบบคณะกรรมการ
7. การดำเนินงานตามขอบข่ายงานภายใน
8. งบประมาณดำเนินงาน

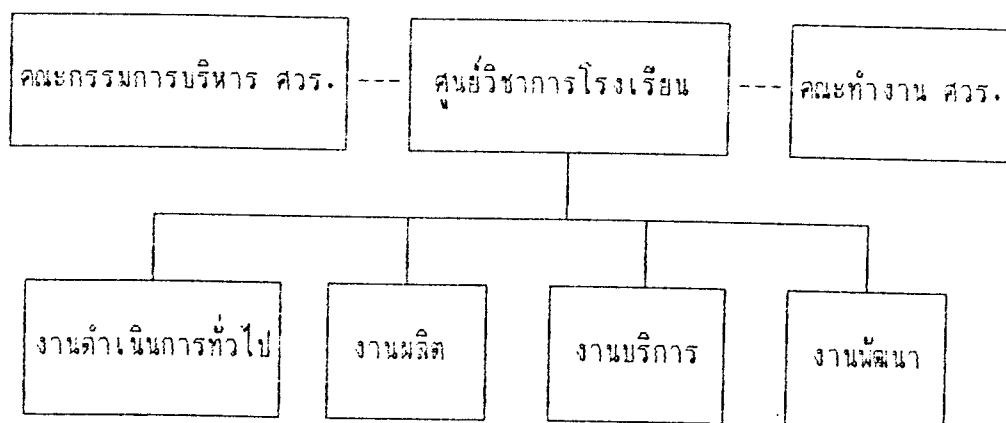
โดยได้กำหนดภารกิจและโครงสร้าง ตลอดจนขอบข่ายงานภายในของศูนย์วิชาการ
โรงเรียน โดยสรุปได้ดังนี้

ภารกิจของศูนย์วิชาการโรงเรียน

1. จัดทำสถิติข้อมูลที่เป็น เพื่อนำมาพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน
2. วางแผนกิจกรรมโครงการของศูนย์วิชาการโรงเรียนให้สอดคล้องกับโครงการ
ต่าง ๆ ของโรงเรียนและศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน
3. ผลิต จัดหา พัฒนา และรวบรวมสื่อโสตทัศน เอกสารและสิ่งพิมพ์ ให้เพียงพอ
ต่อการจัดการศึกษาภายในโรงเรียน และเทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอน
4. จัดระบบการเก็บ การใช้และการบำรุงรักษาสื่อโสตทัศนอุปกรณ์ หนังสือและสิ่ง
พิมพ์
5. จัดบริการสื่อโสตทัศนอุปกรณ์ เอกสารและสิ่งพิมพ์ ตลอดจนให้บริการผลิตสื่อ
การเรียนการสอนตามความจำเป็น
6. จัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนการสอน
7. ประชาสัมพันธ์การให้บริการสารสนเทศต่าง ๆ ของศูนย์วิชาการโรงเรียน
ประถมศึกษา
8. ประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงานของศูนย์วิชาการโรงเรียนประถม
ศึกษา
9. สนับสนุนส่งเสริมและช่วยเหลือการปฏิบัติงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน
และศูนย์วิชาการจังหวัด

โครงสร้างและขอบข่ายงานภายใน

โครงสร้างและขอบข่ายงานภายในของศูนย์วิชาการโรงเรียนมีลักษณะคล้ายคลึงกับ
โครงสร้างและขอบข่ายงานภายในของศูนย์วิชาการจังหวัด และศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน
ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 6 โครงสร้างของศูนย์วิชาการโรงเรียนประถมศึกษา (นิสิษฐ์, 2534)

จะเห็นได้ว่า ภารกิจและโครงสร้างของศูนย์วิชาการทั้ง 2 ระดับดังกล่าว เป็นภารกิจและโครงสร้างที่มีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อสนับสนุนโครงการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา (คณศ.) ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.) ที่ใช้กลุ่มโรงเรียนเป็นหลัก ซึ่งสามารถสรุปภารกิจของศูนย์วิชาการทั้ง 2 ระดับ ได้ดังนี้

1. วางแผนการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษาทุกรูปแบบ
 2. ผลิต จัดหา พัฒนา จัดระบบการใช้และบำรุงรักษา ตลอดจนจัดบริการสื่อการเรียนการสอน หนังสือและสิ่งพิมพ์ เครื่องมือต่าง ๆ แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้อง
 3. ให้บริการความรู้และคำแนะนำเกี่ยวกับการผลิต การใช้ และการบำรุงรักษาสื่อการเรียนการสอน หนังสือและสิ่งพิมพ์ เครื่องมือต่าง ๆ แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนพัฒนาศูนย์วิชาการโดยใช้กระบวนการนิเทศและติดตามผล
 4. ให้ความร่วมมือและสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์วิชาการ ทั้งด้านการผลิตเอกสาร การให้บริการเครื่องมือและโสตทัศนูปกรณ์ ตลอดจนจัดประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของศูนย์วิชาการ
 5. ประเมินและรายงานผลการดำเนินงานศูนย์วิชาการ
- ด้านโครงสร้างและขอบข่ายงานภายในนั้น ศูนย์วิชาการทุกระดับมีบุคลากรที่รับผิดชอบโดยตรงอยู่ 2 คณะ คือ

1. คณะกรรมการบริหารศูนย์วิชาการ
2. คณะทำงานศูนย์วิชาการ

และแบ่งขอบข่ายงานภายในของศูนย์วิชาการเป็น 4 งาน คือ

1. งานจัดดำเนินการทั่วไป
2. งานผลิต
3. งานบริการ
4. งานพัฒนา

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เกี่ยวกับการจัดระบบสื่อการสอนและบริการด้านวิชาการในลักษณะของศูนย์วิชาการ โรงเรียน ตลอดจนการจัดศูนย์เทคโนโลยีที่ทำหน้าที่บริการสื่อการสอนโสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน มีผู้ทำวิจัยไว้ในหลายลักษณะทั้งในและต่างประเทศดังต่อไปนี้

2.5.1 งานวิจัยในประเทศ

วาลนา (2527) ได้ศึกษาปัญหาและความต้องการสื่อการสอน ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต(ส.ป.ช.) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาในการใช้สื่อการสอนนั้นเกิดจากตัวครูผู้สอนเอง นั่นคือ ครูผู้สอนส่วนใหญ่จะไม่มีเวลาพอที่จะผลิตสื่อการสอนเพื่อใช้ประกอบการสอนสำหรับตนเอง อีกทั้งยังขาดความรู้และทักษะในการผลิตสื่อการสอน ทางด้านฝ่ายบริหารเองก็ไม่สามารถที่จะจัดหางบประมาณเพื่อที่จะนำมาจัดหาสื่อการสอน หรือแม้แต่วิสัยทัศน์ที่จะนำมาผลิตสื่อการสอนสำหรับครูอย่างเพียงพอได้ และนอกจากนี้ ยังขาดผู้นำในการใช้สื่อหรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านสื่อการสอนโดยเฉพาะ ซึ่งครูผู้สอนเห็นว่าเป็นปัญหามาก

ศศิธร (2528) ได้ศึกษาการดำเนินงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยนาท พบว่า บุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต่อการดำเนินงานในศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งได้แก่ ครูผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารการศึกษาระดับอำเภอ จังหวัด มีความเห็นด้วยในระดับสูง ต่อแนวทางการดำเนินงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนในขณะนั้นทุกด้าน และการจัดรูปแบบของการดำเนินงานควรมุ่งเน้นองค์ประกอบที่สำคัญต่อไปนี้คือ

1. ทรัพยากรการบริหาร ซึ่งประกอบด้วย บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และ อาคารสถานที่

2. กระบวนการบริหาร อันประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์กร การให้ การประสานงาน การติดตามและประเมินผล ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงหลักการและมาตรฐานของ ศูนย์วิชาการ สภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษา และความเป็นไปได้ในการจัดบริการ และ บริหารศูนย์วิชาการ

บุญเรียง (2528) ได้ศึกษาผลกระทบของการจัดตั้งศูนย์วิชาการต่อคุณภาพการ ประถมศึกษา จังหวัดศรีสะเกษหลังจากที่มีการดำเนินงานของศูนย์วิชาการมาแล้ว 5 เดือน พบว่า จังหวัดศรีสะเกษ มีแนวโน้มว่ามีคุณภาพทางการศึกษาด้านอัตราการมาเรียนเฉลี่ย และอัตราการเลื่อนชั้นเฉลี่ยดีกว่าจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นจังหวัดที่ยังไม่มีการจัดตั้งศูนย์วิชา การ ครูในจังหวัดศรีสะเกษมีเจตคติที่ดีต่อการใช้สื่อการสอนสำหรับสถานการเรียนรู้ การสอน ด้านวิธีสอน ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน และด้านบรรยากาศในห้องเรียนมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น

อรทัย (2530) ได้ศึกษาสถานสื่อการสอนและการให้บริการด้านสื่อการสอนของศูนย์ วิชาการกลุ่มโรงเรียน ตามการรับรู้ของเจ้าหน้าที่ศูนย์วิชาการและครูในกลุ่มโรงเรียนสังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ โดยมีกลุ่มตัวอย่าง เป็นเจ้าหน้าที่ศูนย์วิชาการ จำนวน 91 คน และครูผู้สอน จำนวน 451 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) สื่อการสอนของศูนย์ วิชาการมีจำนวนไม่เพียงพอ และไม่ตรงกับความต้องการของครูในกลุ่มโรงเรียน และสื่อ การสอนบางอย่างเข้าซ้อนกับทางโรงเรียนทำให้ครูไม่จำเป็นต้องมาใช้บริการ 2) การให้ บริการสื่อการสอน ยังประสบปัญหาการขาดหนะในการเดินทาง เจ้าหน้าที่จำนวนไม่ เพียงพอ ศูนย์วิชาการยังขาดการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังขาดความ เอาใจใส่จากผู้บริหารศูนย์วิชาการด้วย ศูนย์วิชาการมีวิธีการประชาสัมพันธ์ไม่ดีเท่าที่ควร และครูไม่สนใจมาใช้บริการของศูนย์วิชาการ 3) การให้บริการด้านสื่อการสอนของศูนย์ วิชาการกลุ่มโรงเรียน มีผลในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพ มากขึ้น

กานล (2531) ได้ทำการศึกษา สถานการณ์และปัญหาการบริหารศูนย์วิชาการกลุ่ม โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ใน

การวิจัย ได้แก่ เจ้าหน้าที่ศูนย์วิชาการครูผู้สอนและผู้บริหารโรงเรียน รวมทั้งสิ้น 516 คน
สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ปัญหาการบริหารศูนย์วิชาการของเจ้าหน้าที่ศูนย์ เรียงตามลำดับความสำคัญ
ดังนี้

- ด้านงบประมาณมีปัญหามากที่สุด คือ ไม่มีงบเบิกจ่ายเป็นค่ายานพาหนะใน
การนำสื่อการสอนไปบริการตามโรงเรียนต่าง ๆ ภายในกลุ่ม
- ด้านอาคารสถานที่ มีปัญหามากที่สุด คือ ขาดยานพาหนะที่อำนวยความสะดวก
สะดวกในการบริการสื่อการสอนไปตามโรงเรียนต่าง ๆ
- ด้านการบริการสื่อการสอน มีปัญหามากที่สุด คือ มีสื่อการสอนไม่เพียงพอ
สำหรับบริการ
- ด้านการผลิตสื่อการสอน มีปัญหามากที่สุด คือ ขาดวัสดุที่จะนำมาใช้ในการ
ผลิต
- ด้านบุคลากร มีปัญหามากที่สุด คือ เจ้าหน้าที่ศูนย์วิชาการไม่สามารถออก
บริการสื่อการสอนตามโรงเรียนต่าง ๆ ในกลุ่ม
- ด้านการวางแผน มีปัญหามากที่สุด คือ ไม่สามารถกำหนดนโยบายเป้าหมาย
และวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการดำเนินงานได้ เมื่อพิจารณาโดยส่วนรวม การบริหารศูนย์
วิชาการมีปัญหาด้านงบประมาณมากที่สุด

2. การใช้บริการสื่อการสอน มีปัญหามากที่สุด คือ สื่อการสอนที่มีอยู่ในศูนย์วิชา
การไม่เพียงพอแก่ความต้องการของครูผู้สอน

3. สื่อการสอนที่ครูต้องการมากที่สุด คือ ของจริง ชุดการสอน ชุดทดลอง

4. ครูต้องการรับบริการเพิ่มเติมจากศูนย์วิชาการมากที่สุดคือ จัดทำคู่มือแนะนำ
การใช้เครื่องมือทางเทคโนโลยีทางการศึกษา

5. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารศูนย์วิชาการ

- เจ้าหน้าที่ศูนย์วิชาการมีความคิดเห็นว่า การบริหารศูนย์วิชาการควรเป็น
เอกเทศ มีงบประมาณ และบุคลากรให้เพียงพอแก่การผลิตและการบริการสื่อการสอน

- ครูผู้สอนมีความเห็นว่า ศูนย์วิชาการควรมีสื่อการสอนหลายๆ ชุดให้บริการ
และมีการแนะนำ นิเทศติดตามผลการใช้สื่อการสอนของครูอย่างใกล้ชิด

- ผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นว่าการบริหารศูนย์วิชาการควรมุ่งเน้นทางด้านการผลิตสื่อการสอนมากที่สุด โดยเฉพาะสื่อการสอนที่ผลิตได้ควรสอดคล้องกับหลักสูตร สะดวกในการใช้และตรงกับความต้องการของผู้เรียน

ทรงชัย (2532) ได้ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดตั้งศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาของสำนักงานเขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า

1. งานเทคโนโลยีทางการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา ของสำนักงานเขตบางเขน กรุงเทพมหานคร เป็นที่ยอมรับจากผู้บริหารโรงเรียน อาจารย์ผู้สอน และครูโสตทัศนศึกษา พบว่า มีความสำคัญและมีประโยชน์มาก แต่ยังมีส่วนที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขในเรื่องของงบประมาณในการดำเนินงานสื่อการสอน สถานที่เฉพาะสำหรับงานทางด้านสื่อการสอนและการกระตุ้นให้ครูใช้สื่อประกอบการสอน

2. ความต้องการและความคิดเห็นที่มีต่อศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาของสำนักงานเขตบางเขน ผู้บริหารส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นและเห็นด้วยว่า สำนักงานเขตบางเขนควรจัดตั้งศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาตามข้อเสนอเบื้องต้น เกี่ยวกับโครงสร้างหน้าที่และองค์ประกอบที่ผู้วิจัยได้เสนอไว้ และยังเห็นด้วยว่า ผู้ที่ทำหน้าที่บริหารงานด้านศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา ควรพิจารณาจากผู้มีความรู้หรือประสบการณ์ด้านเทคโนโลยีทางการศึกษา เป็นอันดับแรก ซึ่งความเห็นดังกล่าวนี้สอดคล้องกับความคิดเห็นของครูผู้สอนและครูโสตทัศนศึกษาทุกประการ

สไกร (2533) ได้ศึกษาปัญหาการดำเนินการกิจของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น จากกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบด้วยประธานกลุ่มโรงเรียน หัวหน้าสำนักงานกลุ่มโรงเรียน และวิชาการกลุ่มโรงเรียน จำนวน 378 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. คณะทำงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนเห็นว่า ทุกภารกิจของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนมีความสำคัญอยู่ในระดับมาก

2. ศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน มีการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง

3. สถานการณ์การดำเนินงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน พบว่า มีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลางในการจัดดำเนินงานทั่วไป งานผลิตสื่อการสอนและงานบริการสื่อการสอน ส่วนงานพัฒนาสื่อการสอนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย

4. ปัญหาการดำเนินการกิจกรรมของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน คือ ศูนย์วิชาการขาดยานพาหนะที่จะนำสื่อไปบริการตามโรงเรียนภายในกลุ่ม ขาดความร่วมมือสนับสนุนจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง บุคลากรมีไม่เพียงพอ สื่อมีจำนวนไม่พอและไม่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ ขาดงบประมาณในการดำเนินงาน และครูไม่ค่อยใช้บริการจากส่วนวิชาการ

ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินการกิจกรรมของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน คือ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรให้ความร่วมมือสนับสนุน ควรกำหนดตำแหน่งเจ้าหน้าที่ศูนย์วิชาการ โดยเฉพาะควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานภายในศูนย์วิชาการให้เพียงพอ และควรปรับปรุงการประชาสัมพันธ์งานของศูนย์วิชาการให้มีประสิทธิภาพ

ปิลัทธ์ (2534) ได้สำรวจความคิดเห็นและความต้องการเกี่ยวกับศูนย์วิชาการในโรงเรียนของผู้บริหาร ครูวิชาการและครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี พบว่า สื่อการสอนของโรงเรียนส่วนใหญ่อยู่ในสถานที่ดี แต่ยังมีจำนวนไม่มากนัก นอกจากนี้การให้บริการแก่ครูยังมีน้อย เนื่องจากมีปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับงบประมาณที่จะผลิตและจัดหาซึ่งสื่อการสอนครูจึงใช้สื่อการสอนประเภทกิจกรรมเป็นส่วนใหญ่ สื่อการสอนส่วนใหญ่ได้มาจากงบประมาณของโรงเรียน หรือไม่เช่นนั้นก็เป็น การซื้อด้วยเงินส่วนตัวของครูผู้สอนเอง จึงเห็นด้วยที่จะจัดสื่อการสอนในโรงเรียน โดยมีศูนย์วิชาการโรงเรียนทำหน้าที่ผลิต จัดหาและให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้สื่อการสอนรวมทั้ง การให้บริการสื่อการสอนและวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ผลิตด้วยความสะดวกและรวดเร็วตามความต้องการของครูผู้สอน

พิสิษฐ์ (2534) ได้ศึกษารูปแบบการดำเนินงานของศูนย์วิชาการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยได้สร้างรูปแบบการดำเนินงานของศูนย์วิชาการโรงเรียนจากองค์ประกอบในการดำเนินงาน จำนวน 8 หมวดดังต่อไปนี้

1. ความหมายของศูนย์วิชาการโรงเรียนประถมศึกษา
2. หลักการและเหตุผล
3. วัตถุประสงค์
4. ภารกิจและโครงสร้าง
5. บุคลากรของศูนย์วิชาการ
6. การดำเนินงานในรูปคณะกรรมการ

7. การดำเนินงานตามขอบข่ายงานภายใน

8. งบประมาณดำเนินงาน

ผลการวิจัย พบว่า จากระบบของศูนย์วิชาการที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและเสนอไว้ทั้ง 8 หมวด ดังกล่าว ครูและผู้บริหาร ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในศูนย์วิชาการ มีความเห็นด้วยกับรูปแบบการดำเนินงานของศูนย์วิชาการโรงเรียนที่ผู้วิจัยเสนอไว้ทุกประเด็น

2.5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสื่อการสอนและการบริการทางวิชาการในลักษณะของศูนย์วิชาการในต่างประเทศ ได้มีผู้ทำการวิจัยไว้ พอสรุปได้ดังนี้

Arterbery (1972) ได้ศึกษาผลการใช้สื่อการสอนซึ่งจัดโดยศูนย์บริการทางการศึกษาประจำท้องถิ่นในรัฐเท็กซัส สหรัฐอเมริกา พบว่า

1. ยิ่งมีการบริการแก่ครูนานเท่าใด ครูยิ่งใช้สื่อทัศนูปกรณ์มากขึ้นเท่านั้น
2. ครูที่สอนวิชาเฉพาะและครูชั้นประถมศึกษา ใช้บริการที่จัดขึ้นโดยศูนย์บริการทางการศึกษามากกว่าครูมัธยมศึกษา
3. ครูสอนสังคมศึกษามีแนวโน้มว่าเป็นผู้ใช้บริการบ่อยครั้งที่สุด ในขณะที่ครูคณิตศาสตร์มีแนวโน้มว่าใช้บริการน้อยครั้งกว่า
4. ครูที่ได้รับการอบรมการใช้สื่อทัศนูปกรณ์จะใช้สื่อทัศนูปกรณ์ประกอบการสอนมากกว่าครูที่ไม่ได้รับการอบรม
5. การรับส่งสื่อทัศนูปกรณ์ที่เพียงพอจะเป็นอุปสรรคต่อการใช้และทำให้ความต้องการในการใช้สื่อของครูลดน้อยลง

Neerb (1973) แห่งมหาวิทยาลัยมิชิแกน ได้ทำการศึกษาลักษณะการสอนและการใช้วัสดุการสอนของนักศึกษาฝึกสอนระดับประถมศึกษาในการฝึกสอน โดยผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาฝึกสอน 136 คน อาจารย์นิเทศก์ 74 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. นักศึกษาฝึกสอนส่วนใหญ่ใช้สื่อการสอนประเภทภาพยนตร์ 16 มม. ฟิล์มสคริป หนังสืออ่านประกอบ เกม และหนังสืออธิบายมาก และได้รับความรู้เรื่องสื่อการสอนจากวิชาวิธีสอน วิชาเฉพาะห้องสมุด และศูนย์สื่อทัศนศึกษา

2. บุคลากรจากมหาวิทยาลัยเห็นว่า ควรจะมีการศึกษาเรื่องการสอนจากวิธีสอนวิชาเฉพาะห้องสมุด และศูนย์โสตทัศนศึกษา

3. อาจารย์นิเทศก์ เห็นว่าสื่อการสอนที่ใช้กันคือ เครื่องหนึ่งมีประโยชน์มาก ขณะที่ร้อยละ 40 เห็นว่าสื่อการสอนมีประโยชน์บ้าง และมีเพียงส่วนน้อยที่เห็นว่า สื่อการสอนทำให้เกิดความรำคาญในเวลาใช้

Jamin (1979) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการให้บริการสื่อการศึกษาจากศูนย์วัสดุการศึกษาในประเทศมาเลเซีย ระหว่างปี ค.ศ. 1957-1972 ผลการวิจัย พบว่าศูนย์วัสดุการศึกษาให้บริการได้เพียงพอกับความต้องการของครูในโรงเรียน และมีบทบาทพอที่จะทำให้ครูนำไปใช้ในการสอนและทำให้คุณภาพของการศึกษาลงขึ้น นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังได้เสนอแนะให้ปรับปรุงการติดต่อระหว่างแผนกบริการสื่อการศึกษาของศูนย์วัสดุการศึกษาให้แก่ครูในโรงเรียนต่าง ๆ อย่างทั่วถึงด้วย

oull (1980) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับความสามารถในการใช้สื่อการสอนของอาจารย์หลักสูตรวิชาประถมศึกษาในวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน ในสหรัฐ ผลการวิจัยได้กำหนดความสามารถในการใช้สื่อการสอนไว้ 7 ประการ คือ

1. ความสามารถในการใช้สื่อการสอนให้เหมาะสม เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ของรายวิชา

2. ความสามารถในการผลิตสื่อการสอน ทั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์และไม่ใช้สิ่งพิมพ์

3. ความสามารถในการใช้สื่อการสอน ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน

4. ความสามารถในการประเมินผลการใช้สื่อการสอน

5. ความสามารถในการจัดหาสื่อการสอนใหม่ ๆ ให้เหมาะสมกับเนื้อหาของ

หลักสูตร

6. ความสามารถในการจัดทำรายการเกี่ยวกับแหล่งที่มาของสื่อการสอน

7. ความสามารถในการจัดชุดสื่อการสอนให้เหมาะสมกับพัฒนาการรายบุคคล

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ความสามารถในการใช้สื่อการสอนของอาจารย์ผู้สอนหลักสูตรวิชาประถมศึกษา ยังไม่ได้รับการพัฒนาให้อยู่ในระดับเดียวกัน

2. สถานการณ์การศึกษานานาชาติให้ความสำคัญเกี่ยวกับบริการด้านวัสดุอุปกรณ์แก่ครู

อาจารย์ผู้สอนหลักสูตรวิชาประถมศึกษา มากกว่าสถาบันการศึกษาขนาดเล็ก

3. สถาบันการศึกษาขนาดใหญ่ได้รับการสนับสนุนด้านวัสดุเพื่อให้นักศึกษาหลักสูตรประถมศึกษาใช้ในการผลิตสื่อการสอนมากกว่าสถาบันการศึกษาขนาดเล็ก

4. มีสถานศึกษาทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ซึ่งผลิตครูระดับประถมศึกษาที่ยังให้นักศึกษาเรียนวิชาเกี่ยวกับสื่อการสอนทั่วไปมากกว่าที่จะให้เรียนวิชา ซึ่งจะช่วยพัฒนาทางด้านการใช้สื่อการสอน

Palling (1980) ได้ศึกษาการประเมินการใช้สื่อทางการศึกษา ในโรงเรียนรัฐบาลของมลรัฐมิสซิสซิปปี จากวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อประเมินโครงการใช้สื่อทางการศึกษา และวิเคราะห์โครงการเลือกใช้สื่อทางการศึกษาของครู พบว่า โรงเรียนทุกแห่งใช้สื่อทางด้านการศึกษาน้อย มีเพียงใช้เครื่องบันทึกเสียงมาก โรงเรียนทุกแห่งสามารถหาสื่อทางการศึกษาได้บ้าง แต่ขาดการทำงานร่วมกันของบุคลากรในการใช้สื่อ อาจารย์ใหญ่ทั้งหมดเห็นว่า การใช้สื่อทางการศึกษามีน้อยครูโรงเรียนขนาดใหญ่ใช้สื่อทางการศึกษามากกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก การผลิตสื่อทางการศึกษามีน้อยทุก ๆ โรงเรียน ผลสรุปคือ ครูทั้งหมดมีส่วนร่วมในการใช้สื่อทางการศึกษาน้อย อาจารย์ใหญ่มีส่วนร่วมน้อยมากในโครงการใช้สื่อทางการศึกษา และได้รับการสนับสนุนทางด้านการเงินน้อย วัสดุอุปกรณ์ทางการสอนไม่ได้มาตรฐาน ไม่ได้จัดให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับการให้บริการในการนำสื่อไปใช้ โรงเรียนขนาดใหญ่จัดโครงการสอนใช้สื่อทางการศึกษาได้ดีกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก

Goethe (1981) ได้สำรวจครูประถมศึกษาใน Baltimore และ Maryland สหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับความสามารถในการสร้างสื่อการสอนเพื่อใช้ในโปรแกรมสังคมศึกษาระดับ 4-6 ผลการวิจัยพบว่า สื่อการสอนที่มีอยู่ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของครู โดยเฉพาะฟิล์มลูป ชุดการสอน แผ่นเสียงและเครื่องบันทึกเสียง ตลอดจนตำราแบบเรียนที่มีอยู่ก็ยังไม่ตอบสนองความต้องการเฉพาะของผู้เรียน และครูส่วนมากเมื่อขาดสื่อการสอนก็ไม่พยายามที่จะจัดหาหาไว้ใช้ และผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า

1. ผู้บริหารควรมีการตรวจสอบว่า สาเหตุที่ครูขาดแคลนสื่อการสอนมีผลสืบเนื่องมาจากการจัดงบประมาณ

2. ควรจัดทำแบบเรียนที่ช่วยในการพัฒนาความสามารถในการอ่าน

3. ควรจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการในด้านการใช้สื่อการสอนแก่ครูผู้สอน

4. เจ้าหน้าที่ระดับสูง ควรตรวจสอบข้อมูลว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้หลักสูตรไม่บรรลุวัตถุประสงค์เท่าที่ควร

5. สื่อการสอน ควรได้รับการประเมินจากครูผู้สอนในทุกระดับชั้นเรียน และผู้เกี่ยวข้องในระบบโรงเรียน เพื่อที่จะเป็นประโยชน์ในการตัดสินใจจัดหาสื่อการสอนเข้ามาใช้ในสถาบัน

Bocachica-Mills (1982) ได้ศึกษาบทบาทของผู้เชี่ยวชาญทางสื่อการศึกษากับการจัดหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษาที่ เวอร์จิเนีย โอห์สแลนด์ ในสหรัฐอเมริกาเพื่อค้นหาและเปรียบเทียบบทบาทของผู้เชี่ยวชาญทางด้านสื่อที่ควรจะทำ และอะไรที่ผู้เชี่ยวชาญทางด้านสื่อจะทำอย่างจริงจัง "บทบาทที่เป็นไปได้" และ "บทบาทที่เป็นจริง" ที่ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาว่าอะไรที่เขาจะทำอย่างจริงจัง ความแตกต่างในความคิดเห็นคือ

1. ผู้เชี่ยวชาญทางด้านสื่อการศึกษาเห็นว่า เขาควรจะไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับ การจัดหลักสูตร เช่น การเข้าร่วมประชุม การมีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษา เพื่อสนับสนุนวิธีการสอน การออกแบบหลักสูตร การพัฒนาความสัมพันธ์กันระหว่างบุคลากร การช่วยเหลือในการใช้สื่อ การเลือกวัสดุอุปกรณ์ และการจัดหาทรัพยากร

2. อาจารย์ใหญ่และครูชี้ให้เห็นว่า ผู้เชี่ยวชาญทางด้านสื่อควรจะเกี่ยวข้องอย่างสมบูรณ์ในการทำหลักสูตร

3. ผู้เชี่ยวชาญทางสื่อจะต้องช่วยเหลือครูในด้านการค้นคว้า การเสนอแนะ กระบวนการเรียนการสอน ช่วยเหลือด้านการใช้สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ มีส่วนร่วมออกแบบวางแผนกับนักเรียนที่ได้รับมอบหมายงานจากครู และให้การฝึกอบรมครูประจำการ

Oluoyori (1984) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับ การประเมินค่าวัสดุทัศนูปกรณ์ที่ใช้ในโรงเรียนรัฐบาลของมลรัฐควารากา ประเทศไนจีเรีย ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ทัศนูปกรณ์ที่โรงเรียนมีอยู่ยังไม่สอดคล้องความต้องการของครูผู้สอน
2. ผู้บริหารโรงเรียนไม่มีความรู้เกี่ยวกับทัศนูปกรณ์ที่โรงเรียนมีอยู่เท่าที่ควร
3. ระบบการจัดเก็บทัศนูปกรณ์ของโรงเรียนไม่มีประสิทธิภาพ
4. โรงเรียนส่วนมากยังไม่สามารถจัดเก็บทัศนูปกรณ์ให้เกิดความสะดวกต่อการใช้

5. โรงเรียนส่วนมากยังมีปริมาณทัศนูปกรณ์อยู่ในเกณฑ์ต่ำ

6. โรงเรียนส่วนมากยังไม่มีการจัดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโสตทัศนูปกรณ์
7. โรงเรียนยังขาดการอบรมบุคลากรด้านโสตทัศนูปกรณ์
8. โรงเรียนในมลรัฐควารามีการประเมินคุณภาพของโสตทัศนูปกรณ์เพียงครั้ง

เดียว คือ ระหว่างปี 1970

9. ปัญหาการใช้โสตทัศนูปกรณ์ประกอบด้วย การขาดแคลนงบประมาณในการผลิต การขาดการผลิตของนักการศึกษา และการขาดการประชาสัมพันธ์ที่เพียงพอ

ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการวางแผนที่ดี มีการจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอ การจัดอบรมเจ้าหน้าที่และผลิตโสตทัศนูปกรณ์ที่สนองต่อความต้องการของครูผู้สอนด้วย

Lowe (1985) ได้ศึกษาเปรียบเทียบนิสัยและความสามารถในการอ่านของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาที่เป็นห้องสมุดศูนย์กลางกับโรงเรียนที่ไม่มีใน นอร์ช หลุยเซีย นำโดยชี้ให้เห็นว่า โรงเรียนที่มีห้องสมุดเป็นศูนย์กลางสำหรับบริการสัมพันธ์กับนิสัยการอ่านและความสามารถในการอ่านของนักเรียน กล่าวคือ ในโรงเรียนที่มีห้องสมุดศูนย์กลาง พบว่า อัตราเฉลี่ยการอ่านหนังสือมากกว่าโรงเรียนที่ไม่มีห้องสมุดศูนย์กลาง นักเรียนในโรงเรียนที่มีห้องสมุดศูนย์กลางอ่านหนังสือมากกว่าสำหรับทำรายงานด้วยสำหรับข้อสังเกตอื่น ๆ เช่น การอ่านเพื่อนันทนาการก็เช่นเดียวกัน

Huang (1990) ได้ทำการศึกษาเพื่อตรวจสอบการนำไปใช้และความต้องการสื่อช่วยสอนของครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์โรงเรียนประถมศึกษาตอนปลาย ในประเทศสาธารณรัฐจีนไต้หวันประจำปี 1989 โดยงานวิจัยได้รับการออกแบบขึ้นเพื่อสอบถามเกี่ยวกับ 1) ครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนประถมศึกษาตอนปลายของไต้หวัน มีการใช้สื่อช่วยสอนอยู่ในระดับใด 2) ครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์รับรู้ะไรในการนำวัสดุอุปกรณ์ไปใช้สำหรับผลิตสื่อช่วยสอน 3) ครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์รับรู้ะไรต่อความต้องการสื่อช่วยสอนของชั้นเรียนในวิชาวิทยาศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า

1) ครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์เคยชินต่อการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ในหน้าที่ไม่คุ้นเคยในห้องโสตทัศนศึกษา

2) ครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์ ไม่เคยชินกับการใช้เครื่องมือในห้องโสตทัศนศึกษา

3) ครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์รับรู้ความต้องการที่แท้จริงต่อการนำสื่อช่วยสอนที่ไม่เคยพบเห็น (หรือที่แปลกใหม่) มาใช้

4) พื้นฐานการศึกษาและการฝึกอบรมที่ครูผู้สอนได้รับมา เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ

2 ประการที่มีอิทธิพลต่อการใช้อุปกรณ์ช่วยสอน

2.6 การสังเคราะห์รูปแบบการดำเนินงานศูนย์วิชาการสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลเมืองพล จังหวัดขอนแก่น

จากการศึกษาแนวคิด หลักการ บทบาทหน้าที่ และภารกิจ ตลอดจนรูปแบบการดำเนินงานศูนย์วิชาการจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัย ทั้งในและต่างประเทศ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นรูปแบบการดำเนินงานศูนย์วิชาการโรงเรียน สำหรับนำไปสอบถามความคิดเห็นและความต้องการของประชากรในการวิจัย เพื่อปรับปรุงรูปแบบและนำไปจัดตั้งและเปิดดำเนินการตามบทบาทหน้าที่และภารกิจของศูนย์วิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดเทศบาลตำบลเมืองพล จังหวัดขอนแก่น จากประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับศูนย์วิชาการโรงเรียนจำนวน 7 หมวด ดังต่อไปนี้

หมวดที่ 1 หลักการและเหตุผล

หมวดที่ 2 วัตถุประสงค์

หมวดที่ 3 ภารกิจและโครงสร้าง

หมวดที่ 4 บุคลากร

หมวดที่ 5 การดำเนินงานตามภารกิจและโครงสร้าง

หมวดที่ 6 งบประมาณในการดำเนินงาน

หมวดที่ 7 การติดตามประเมินผลการดำเนินงาน

ซึ่งรูปแบบการดำเนินงานศูนย์วิชาการโรงเรียนในแต่ละหมวด สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

หมวดที่ 1 หลักการและเหตุผลของศูนย์วิชาการโรงเรียน

ศูนย์วิชาการโรงเรียน เกิดจากแนวคิดและรูปแบบการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนอย่างหนึ่ง โดยใช้ศูนย์วิชาการโรงเรียนเป็นฐานการดำเนินงาน ศูนย์วิชาการโรงเรียน จะต้องเกิดจากความต้องการมีส่วนร่วมของครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกฝ่ายของโรงเรียน การจัดตั้งศูนย์วิชาการโรงเรียนขึ้นมานั้น ก็ด้วยเกิดจากหลักการและเหตุผลร่วมกัน ดังนี้

1. เป็นศูนย์กลางของการผลิต พัฒนาและจัดระบบการใช้ และเก็บรักษาสื่อการเรียนการสอน สื่อทัศนูปกรณ์ วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสามารถจัดให้บริการแก่ครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนทุกฝ่ายได้อย่างทั่วถึง
2. เป็นศูนย์กลางของการจัดบริการทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน
3. เป็นศูนย์กลางของการสนับสนุนและส่งเสริมงานพัฒนางานวิชาการทั้งมวลของโรงเรียน
4. เป็นศูนย์กลางของการศึกษาค้นคว้าวิทยากรสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกฝ่ายในโรงเรียน
5. การจัดตั้งศูนย์วิชาการโรงเรียน ควรคำนึงถึงความสะดวกต่อการให้บริการ และเป็นเอกเทศ
6. ศูนย์วิชาการควรได้รับการจัดตั้งขึ้นในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดเทศบาล ตำบลเมืองพลทุกโรงเรียน

โดยศูนย์วิชาการโรงเรียนจะสามารถสนองตอบการพัฒนางานวิชาการ งานพัฒนา กิจกรรมการเรียนการสอน งานพัฒนาบุคลากรและกิจกรรมทางวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสม

หมวดที่ 2 วัตถุประสงค์ของศูนย์วิชาการโรงเรียน

ศูนย์วิชาการโรงเรียนจัดตั้งขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. เพื่อเป็นศูนย์กลางของการผลิต พัฒนาและจัดระบบการใช้ และเก็บรักษาสื่อการเรียนการสอน สื่อทัศนูปกรณ์ วัสดุประสงค์และเครื่องมือต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้สามารถจัดบริการแก่ครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกฝ่ายของโรงเรียน
2. เพื่อเป็นศูนย์กลางของการจัดบริการทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน
3. เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกฝ่ายในโรงเรียนใช้บริการจากศูนย์วิชาการโรงเรียนอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง
4. เพื่อเป็นศูนย์กลางของการให้บริการความรู้และข่าวสารสำหรับชุมชนในท้องถิ่น

หมวดที่ 3 การกิจและโครงสร้างของศูนย์วิชาการโรงเรียน

1. ภารกิจของศูนย์วิชาการโรงเรียน ประกอบด้วย

1.1 ผลิต พัฒนา และบำรุงรักษาสื่อการเรียนการสอนให้เพียงพอ ที่จะจัดบริการสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกฝ่ายของโรงเรียนอย่างทั่วถึง

1.2 จัดระบบการเก็บรักษา และให้บริการสื่อการเรียนการสอนสำหรับครู และบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนอย่างทั่วถึง

1.3 จัดระบบการให้บริการทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับครูผู้สอน ตลอดจนจัดกิจกรรมทางวิชาการเพื่อสนับสนุนการพัฒนางานวิชาการในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

1.4 จัดบริการทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสำหรับหน่วยงานอื่น ๆ และชุมชน ตามที่ได้รับการร้องขอ

1.5 จัดทำแผน/โครงการพัฒนาประสิทธิภาพ และกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และจัดทำสถิติข้อมูลทางวิชาการสำหรับโรงเรียน

2. โครงสร้างของศูนย์วิชาการโรงเรียน แบ่งเป็น

2.1 โครงสร้างการบริหารศูนย์วิชาการโรงเรียน

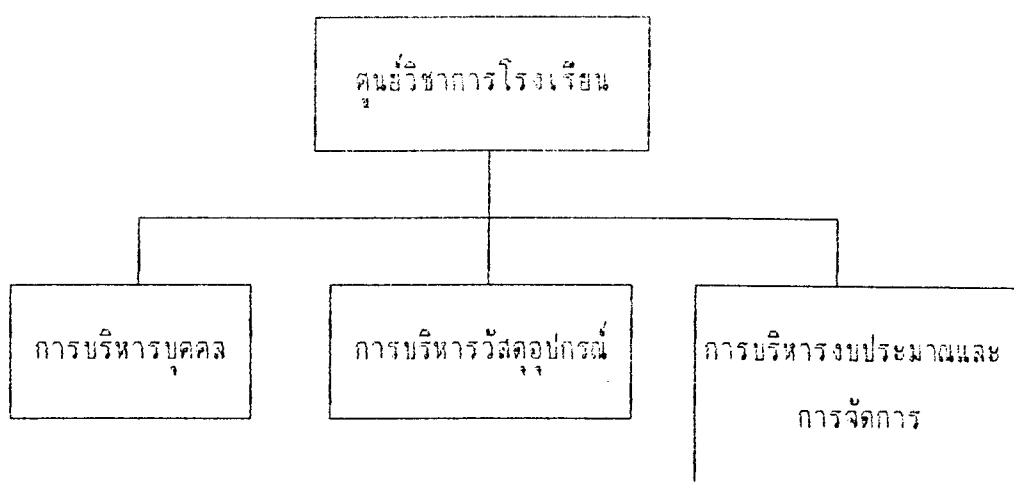
ศูนย์วิชาการโรงเรียน ควรมีรูปแบบการบริหารที่สามารถอำนวยความสะดวกให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งรูปแบบการบริหารศูนย์วิชาการโรงเรียน ควรประกอบด้วย

2.1.1 การบริหารงานบุคคล

2.1.2 การบริหารงบประมาณและการจัดการ

2.1.3 การบริหารวัสดุอุปกรณ์

ซึ่งควรมีรูปแบบตามแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 7 รูปแบบการบริหารศูนย์วิชาการโรงเรียน

2.2 โครงสร้างการดำเนินงานภายใน

งานภายในของศูนย์วิชาการโรงเรียน เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้การดำเนินงานศูนย์วิชาการโรงเรียนดำเนินต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งควรประกอบด้วย

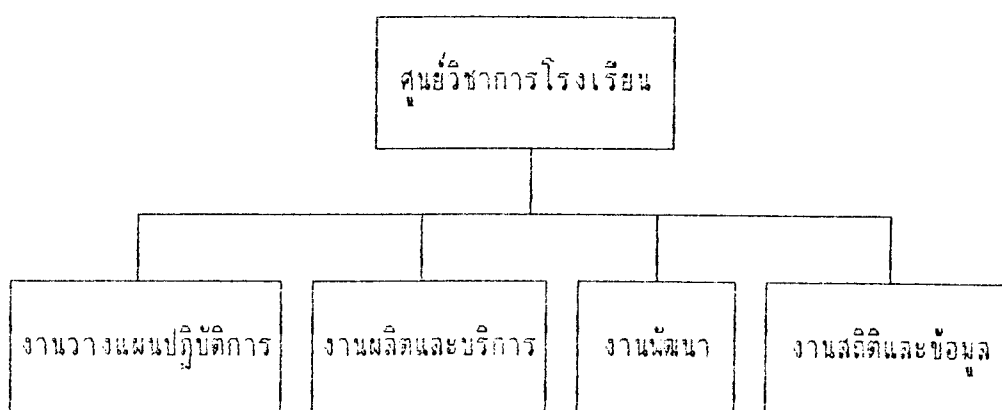
2.2.1 งานวางแผนปฏิบัติการ

2.2.2 งานผลิตและบริการ

2.2.3 งานพัฒนา

2.2.4 งานสถิติและข้อมูล

ซึ่งรูปแบบโครงสร้างงานภายในควรมีลักษณะตามแผนภูมิดังนี้

แผนภูมิที่ 8 รูปแบบโครงสร้างงานภายในของศูนย์วิชาการโรงเรียน

หมวดที่ 4 บุคลากรของศูนย์วิชาการโรงเรียน

บุคลากรของศูนย์วิชาการโรงเรียนมีส่วนสำคัญที่จะสามารถผลักดันให้การดำเนินงานศูนย์วิชาการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและทิศทาง แบ่งเป็น

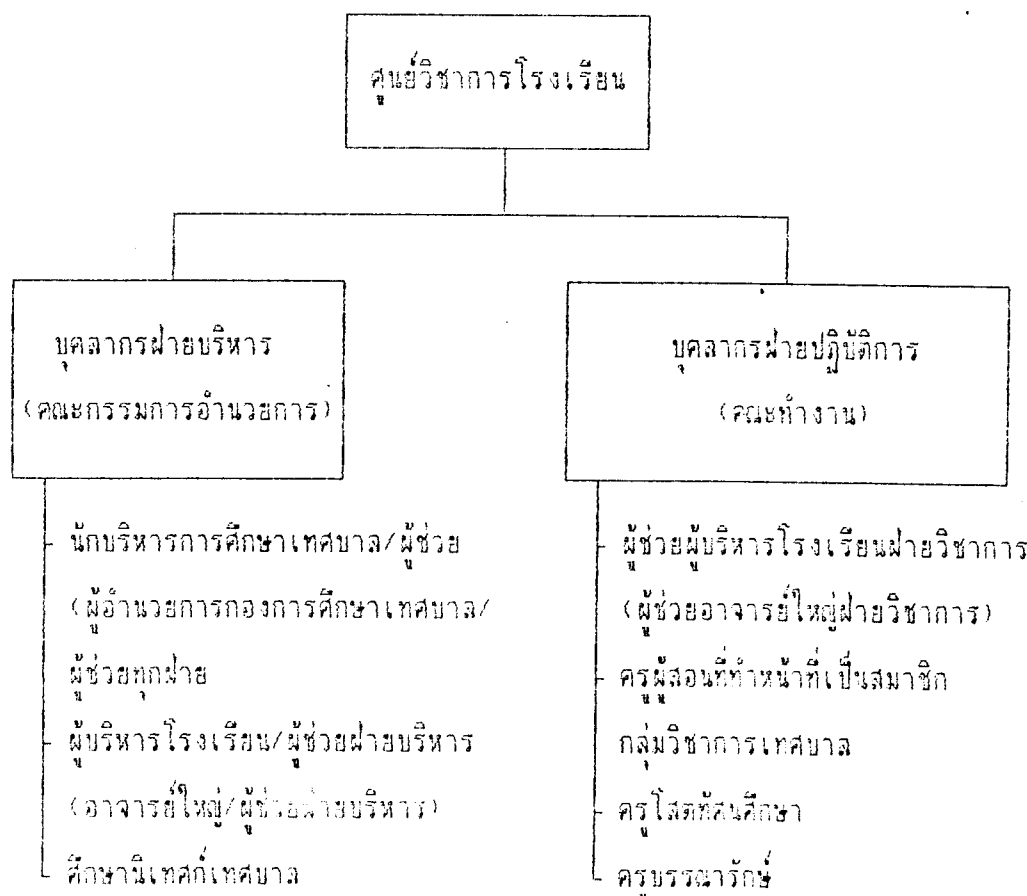
1. บุคลากรฝ่ายบริหาร
2. บุคลากรฝ่ายปฏิบัติการ

ซึ่งบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ ของศูนย์วิชาการโรงเรียน ควรประกอบด้วย

1. ฝ่ายบริหาร ได้แก่ นักบริหารการศึกษาเทศบาล/ผู้ช่วย (ผู้อำนวยการกอง/หัวหน้ากองการศึกษา/ผู้ช่วยทุกฝ่าย) ผู้บริหารโรงเรียน/ผู้ช่วย (อาจารย์ใหญ่/ผู้ช่วยฝ่ายบริหาร) และศึกษานิเทศก์เทศบาล

2. ฝ่ายปฏิบัติการ ได้แก่ ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนฝ่ายวิชาการ (ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาการ) ครูผู้สอนที่ทำหน้าที่เป็นสมาชิกกลุ่มวิชาการเทศบาล ครูโสตทัศนศึกษา และครูบรรณารักษ์

สามารถแสดงแผนภูมิรูปแบบของบุคลากรของศูนย์วิชาการโรงเรียน ดังนี้

แผนภูมิที่ 9 รูปแบบของบุคลากรของศูนย์วิชาการโรงเรียน

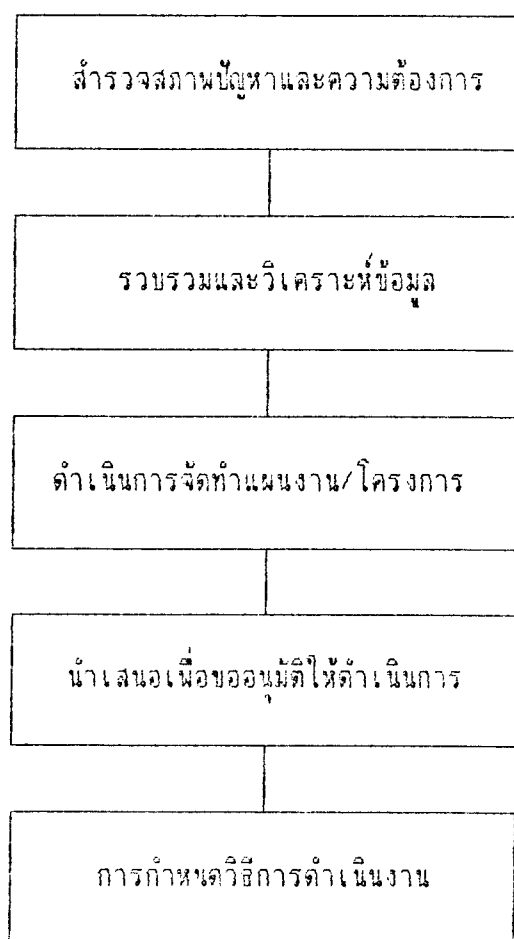
หมวดที่ 5 การดำเนินงานตามภารกิจและโครงสร้างของศูนย์วิชาการโรงเรียน

การดำเนินงานตามภารกิจและโครงสร้างของศูนย์วิชาการโรงเรียน เป็นการดำเนินงานตามโครงสร้างงานภายในทั้ง 4 งาน ดังต่อไปนี้

1. งานวางแผนปฏิบัติการ

เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการทบทวนของศูนย์วิชาการโรงเรียนที่จะต้องสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการด้านการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการกำหนดนโยบาย แผนงาน/โครงการพัฒนางานวิชาการของโรงเรียน ก่อนเปิดทำการสอนในแต่ละภาคเรียน โดยคณะกรรมการศูนย์วิชาการโรงเรียนจะต้องทำแผนงาน/โครงการพัฒนางานวิชาการดังกล่าว เพื่อยอมให้ครูผู้สอนนำไปปฏิบัติได้จริง

ซึ่งการวางแผนปฏิบัติการ ควรมีรูปแบบของขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

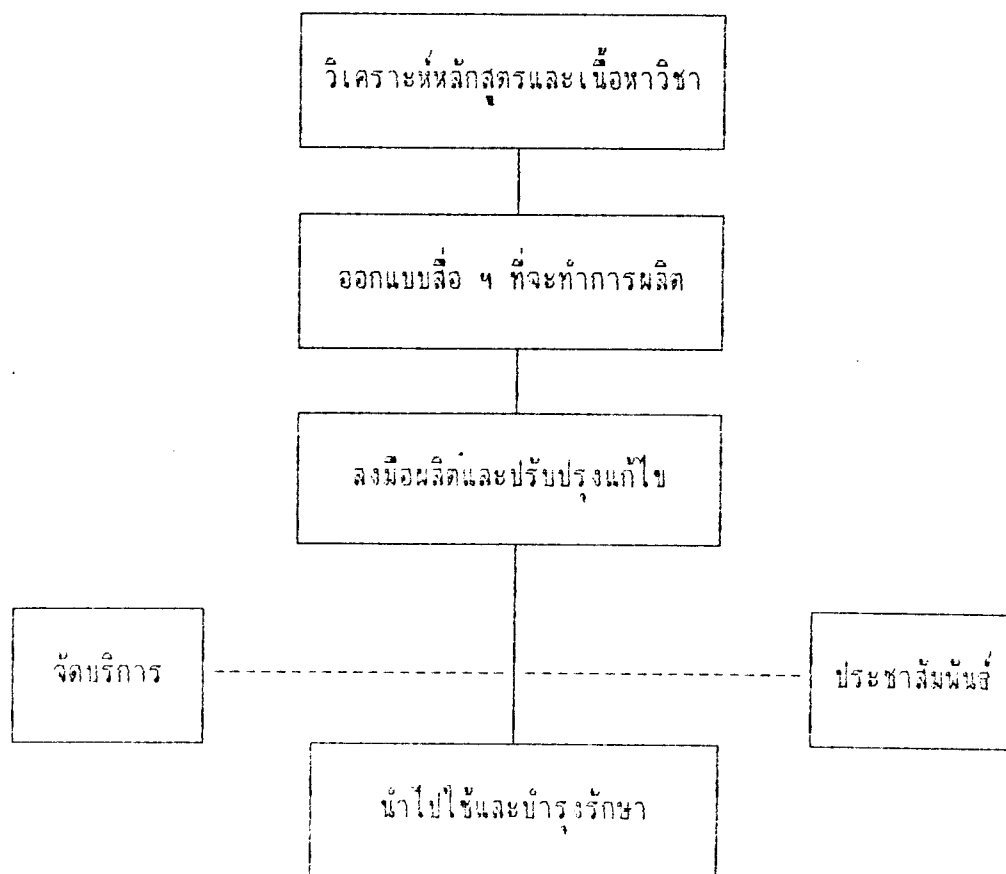

2. งานผลิตและบริการ

คณะทำงานศูนย์วิชาการโรงเรียนจะต้องสำรวจสถานและจำนวนสื่อการสอนประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามสายชั้น/ชั้นเรียน เพื่อวางแผนผลิตและจัดหาเพิ่มเติม ทั้งสื่อต้นแบบและสื่อหมุนเวียนสำหรับจัดไว้บริการก่อนเปิดทำการสอนในแต่ละภาคเรียน ซึ่งสื่อต้นแบบและสื่อหมุนเวียนควรจะมีผลิตขึ้นจากการวิเคราะห์หลักสูตรและเนื้อหาในบทเรียนเป็นหลัก และควรจัดหาสื่อการสอนใหม่ ๆ ทดแทนสื่อเก่าที่ชำรุดอยู่เสมอ

ด้านการจัดบริการในศูนย์วิชาการโรงเรียน ควรจัดช่วงเวลาและบุคลากรที่สามารถเปิดให้บริการตลอดเวลาที่โรงเรียนเปิดทำการ โดยให้บุคลากรที่ทำหน้าที่ให้บริการ (ซึ่งอาจจะเป็นผู้สอน) มีชั่วโมงทำการสอนน้อยกว่าปกติ เพื่อให้มีเวลาสำหรับการจัดบริการในศูนย์วิชาการโรงเรียนได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้คณะทำงานศูนย์วิชาการโรงเรียนจะต้องจัดกิจกรรมรณรงค์ทุกรูปแบบ เพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนใช้บริการจากศูนย์วิชาการโรงเรียนอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง

รูปแบบของงานผลิตและบริการสื่อการสอน ควรมีลักษณะดังนี้

สำหรับการจัดบริการทางวิชาการต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากการบริการสื่อการเรียนการสอนนั้น อาจจำแนกออกเป็นการบริการประเภทต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

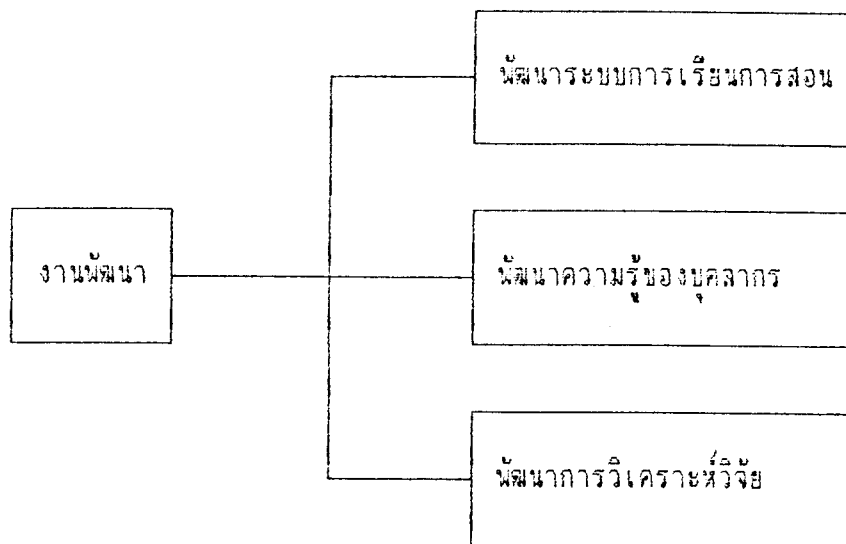
- 1) ห้องสมุดโรงเรียน
- 2) ห้องปฏิบัติการทางภาษา
- 3) ห้องสมุดเสียง (หรือศูนย์การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง)
- 4) มุมสารสนเทศ/วิทยากร (หรือมุมนิทรรศการหมุนเวียน)
- 5) มุมกิจกรรมเสริมประสบการณ์สำหรับครู
- 6) มุมกิจกรรมเสริมประสบการณ์สำหรับนักเรียน
- 7) ห้องประชุม
- 8) มุมการจัดบริการทางวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (บริเวณเอนกประสงค์)

ซึ่งการจัดบริการอาจจัดได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การจัดบริการภายในศูนย์วิชาการโรงเรียน และภายนอกศูนย์วิชาการโรงเรียนตามความเหมาะสม

ส่วนรูปแบบการประชาสัมพันธ์และการจัดกิจกรรมรณรงค์ เพื่อกระตุ้นให้มีการใช้บริการจากศูนย์วิชาการโรงเรียนอาจจัดทำเป็นจุลสาร แผ่นปลิว หรือการประกาศเชิญชวนด้วยเสียงตามสาย จัดทำเป็นป้ายนิเทศ การแจ้งให้ทราบในที่ประชุม หรือแจ้งให้ทราบหน้าเสาธง เป็นต้น

3. งานพัฒนา

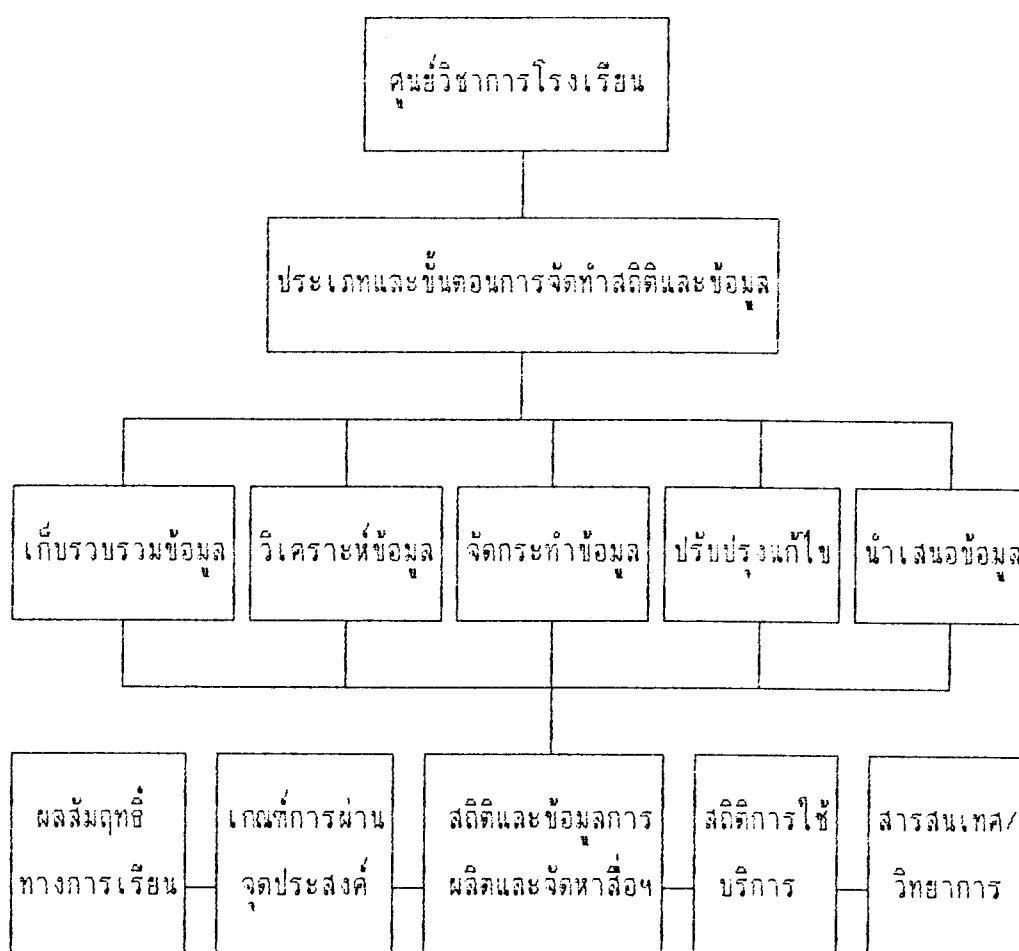
คณะทำงานศูนย์วิชาการโรงเรียน ควรจัดทำแผนการสอน/กำหนดการสอนและจุดประสงค์รายวิชา ตลอดจนจัดทำเอกสารและสิ่งพิมพ์ทางวิชาการ เพื่อพัฒนาความรู้และประสบการณ์วิชาชีพแก่ครูผู้สอนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นควรมีบทบาทในการจัดอบรมและสัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับการผลิตและใช้สื่อการสอน และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องแก่ครูผู้สอนในโอกาสต่าง ๆ ตามความเหมาะสม รูปแบบของงานพัฒนาของศูนย์วิชาการโรงเรียนควรมีลักษณะดังนี้

แผนภูมิที่ 12 แสดงรูปแบบของงานพัฒนาของศูนย์วิชาการโรงเรียน

4. งานสถิติและข้อมูล

ศูนย์วิชาการโรงเรียนควรจัดให้มีทะเบียนการให้บริการทั้งที่เป็นบริการบริการสื่อการเรียนการสอน และบริการทางวิชาการทุกประเภทไว้อย่างเป็นระบบระเบียบ ทั้งนี้เพื่อสะดวกต่อการตรวจสอบและให้บริการ นอกจากนี้ควรจัดทำสถิติและข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตสื่อการเรียน ตลอดจนสถิติข้อมูลทางวิชาการด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องไว้ภายในศูนย์วิชาการโรงเรียน เพื่อสะดวกต่อการศึกษาค้นคว้าและการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์วิชาการโรงเรียน ซึ่งอาจมีขั้นตอนการดำเนินงานเกี่ยวกับสถิติและข้อมูลตามรูปแบบดังนี้

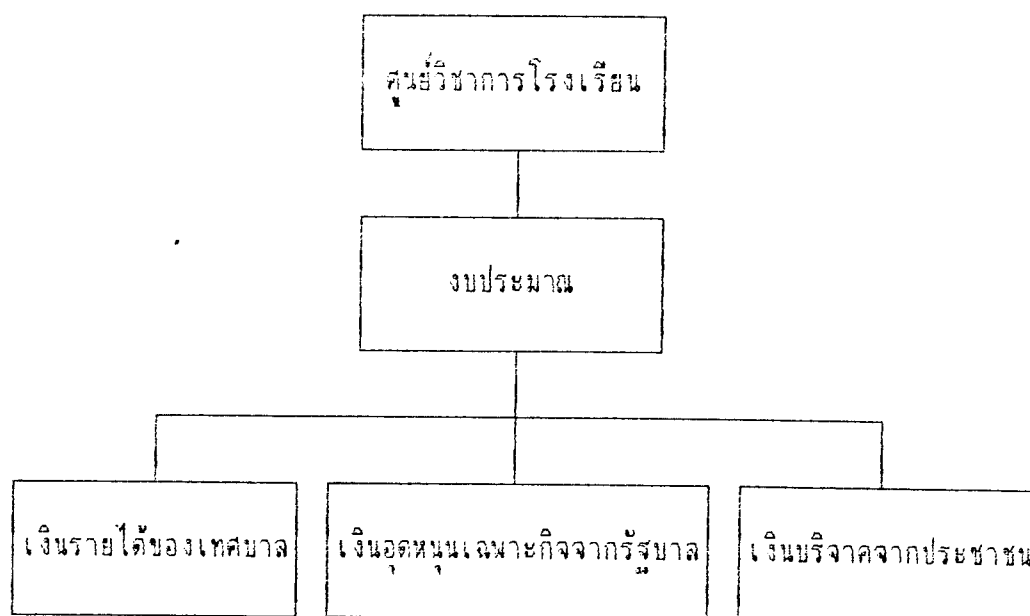

แบบภูมิที่ 13 ประเภทและขั้นตอนการจัดทำสถิติและข้อมูลของศูนย์วิชาการโรงเรียน

หมวดที่ 6 งบประมาณในการดำเนินงาน

งบประมาณเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำเนินงานศูนย์วิชาการโรงเรียนเป็นอย่างยิ่ง การได้มาซึ่งงบประมาณนั้นอาจได้มาจากแหล่งต่าง ๆ แต่งบประมาณหลักที่สนับสนุนการดำเนินงานศูนย์วิชาการโรงเรียน ควรได้รับการจัดสรรจากเทศบาล/กองการศึกษาโดยตรงอย่างเพียงพอ นอกจากนั้นคณะกรรมการอำนวยการของศูนย์วิชาการโรงเรียนควรเชิญชวนให้ภาครัฐและเอกชนมีส่วนร่วมและสนับสนุนการดำเนินงานศูนย์วิชาการโรงเรียนทั้งในรูปของเงิน และวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งการใช้งบประมาณเพื่อจัดหาสื่อการเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์ เอกสารตำราหรือสิ่งอื่น ๆ สำหรับจัดไว้บริการควรคำนึงถึงคุณภาพมากกว่าปริมาณ นอกจากนี้การจัดหาสื่อการเรียนการสอนบางประเภท จำเป็นต้องคำนึงถึงความแปลกใหม่ และความ เป็นนวัตกรรมมากกว่าที่จะคำนึงถึงสื่อพื้นฐานที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นด้วย ทั้งนี้เพื่อสร้างความสนใจและความกระตือรือร้นต่อผู้เรียนดียิ่งขึ้นด้วย

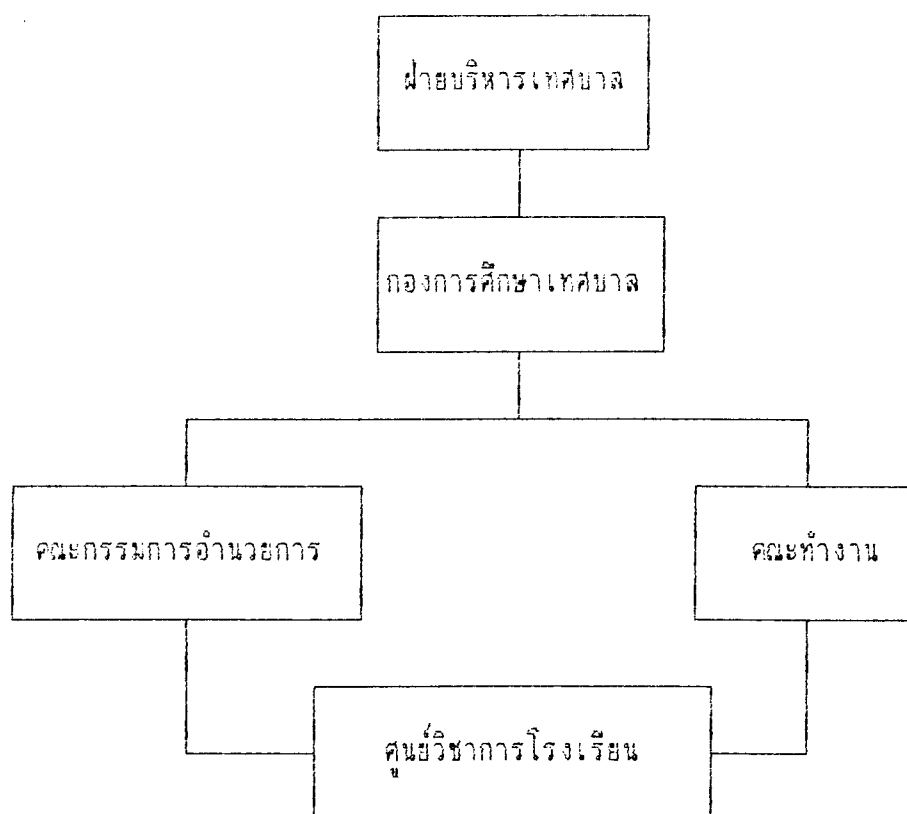
การได้มาซึ่งงบประมาณดำเนินงานของศูนย์วิชาการโรงเรียนสามารถแสดงแผนภูมิของแหล่งที่มาได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 14 ที่มาของงบประมาณดำเนินการศูนย์วิชาการโรงเรียน

หมวดที่ 7 การติดตามการประเมินผลการดำเนินงาน

การดำเนินงานศูนย์วิชาการโรงเรียนจะสมบูรณ์และประสบผลสำเร็จไม่ได้หากไม่มีการติดตามประเมินผล ฉะนั้นคณะกรรมการทุกฝ่ายของศูนย์วิชาการโรงเรียนควรมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์วิชาการโรงเรียนอยู่เสมอ โดยที่คณะกรรมการดำเนินการควรมีระยะเวลาในการติดตามประเมินผลอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง และควรมีขอบเขตการติดตามประเมินผลการใช้สื่อการสอนของครูผู้สอน ที่รับบริการไปจากศูนย์จนถึงในระดับชั้นเรียนด้วย ส่วนคณะทำงานศูนย์วิชาการโรงเรียนนั้นจะต้องถือเป็นภารกิจสำคัญที่จะต้องติดตามประเมินผลการใช้สื่อการสอนของครูผู้สอน ที่รับบริการไปจากศูนย์วิชาการโรงเรียนได้อยู่แล้ว ส่วนปัญหาและข้อมูลที่ได้จากการติดตามประเมินผลของคณะกรรมการทุกฝ่ายของศูนย์วิชาการโรงเรียนควรนำมาใช้ประกอบการกำหนดนโยบาย แผนงาน/โครงการ เพื่อพัฒนาการดำเนินงานศูนย์วิชาการโรงเรียนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น รูปแบบการติดตามและประเมินผลควรมีลักษณะดังนี้

แบบภูมิที่ 15 รูปแบบการติดตามประเมินผลการทำงานของศูนย์วิชาการโรงเรียน

รูปแบบการดำเนินงานศูนย์วิชาการโรงเรียนทั้ง 7 หมวด ดังที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ได้นำไปเป็นส่วนประกอบในการสร้างเครื่องมือในการวิจัยขั้นตอนที่ 1 การศึกษาความคิดเห็นและความต้องการรูปแบบการดำเนินงานศูนย์วิชาการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลเมืองพล จังหวัดขอนแก่น จากประชากรในการวิจัย เพื่อปรับปรุงและกำหนดเป็นรูปแบบศูนย์วิชาการโรงเรียนที่สอดคล้องและเหมาะสมที่จะจัดตั้งในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลเมืองพล จังหวัดขอนแก่น เพื่อเสนอเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์ในบทที่ 5 ต่อไป